

De moderniteit van inheemse identiteit

Het verhaal van een rurale gemeenschap in de Peruaanse hooglanden

Eva M.H. Groenier

De moderniteit van inheemse identiteit

Het verhaal van een rurale gemeenschap in de Peruaanse hooglanden

Scriptie bachelor onderzoek

Eva M.H. Groenier

e.m.h.groenier@students.uu.nl

Studentnummer 3364577

Scriptie begeleider: dr. F.I. Jara Gomez

Universiteit Utrecht, juni 2012

Inhoudsopgave

1.	Introductie	5
1.1.	Onderzoeksmethoden	7
1.2.	Deze scriptie	7
2.	Antropologie, modernisering en inheemse volken	9
2.1.	Antropologie en mondialisering	9
2.2.	Mondialisering en inheemse volken	11
2.3.	Inheemse volken: modernisering, sociale relaties en conflict	12
2.4.	Antropologie en maatschappelijke verantwoordelijkheid	14
3.	Totora-Oropesa in context	16
3.1.	Historie van inheems Peru	16
3.2.	Een inheemse gemeenschap in de Peruaanse hooglanden	17
4.	Modernisering in de boerengemeenschap Totora-Oropesa	20
4.1.	De invloed van het Lichtend Pad	21
4.2.	De komst van ontwikkelingsorganisaties	22
4.2.1.	Mato Grosso	22
4.2.2.	Regionaal Instituut voor Ontwikkeling	24
4.3.	De komst van multinationale ondernemingen	25
5.	Vissen naar de waarheid	28
5.1.	Mijnbouw... vriend of vijand?	29
5.1.1.	Hochschild	30
5.1.2.	Horizonte	32
5.2.	<i>Las campesinas comunidades</i>	36
5.3.	Huacullo	37
6.	<i>La defensa de Totora-Oropesa</i>	39
6.1.	Vrouwen en modernisering	40
6.2.	Tijd voor reflectie	41

Inhoudsopgave

7.	Afsluiting: “<i>Somos alpaqueros!</i>”	45
7.1.	De moderniteit van inheemse identiteit	45
7.2.	Het postmodernisme voorbij	47

Bibliografie	49
---------------------	-----------

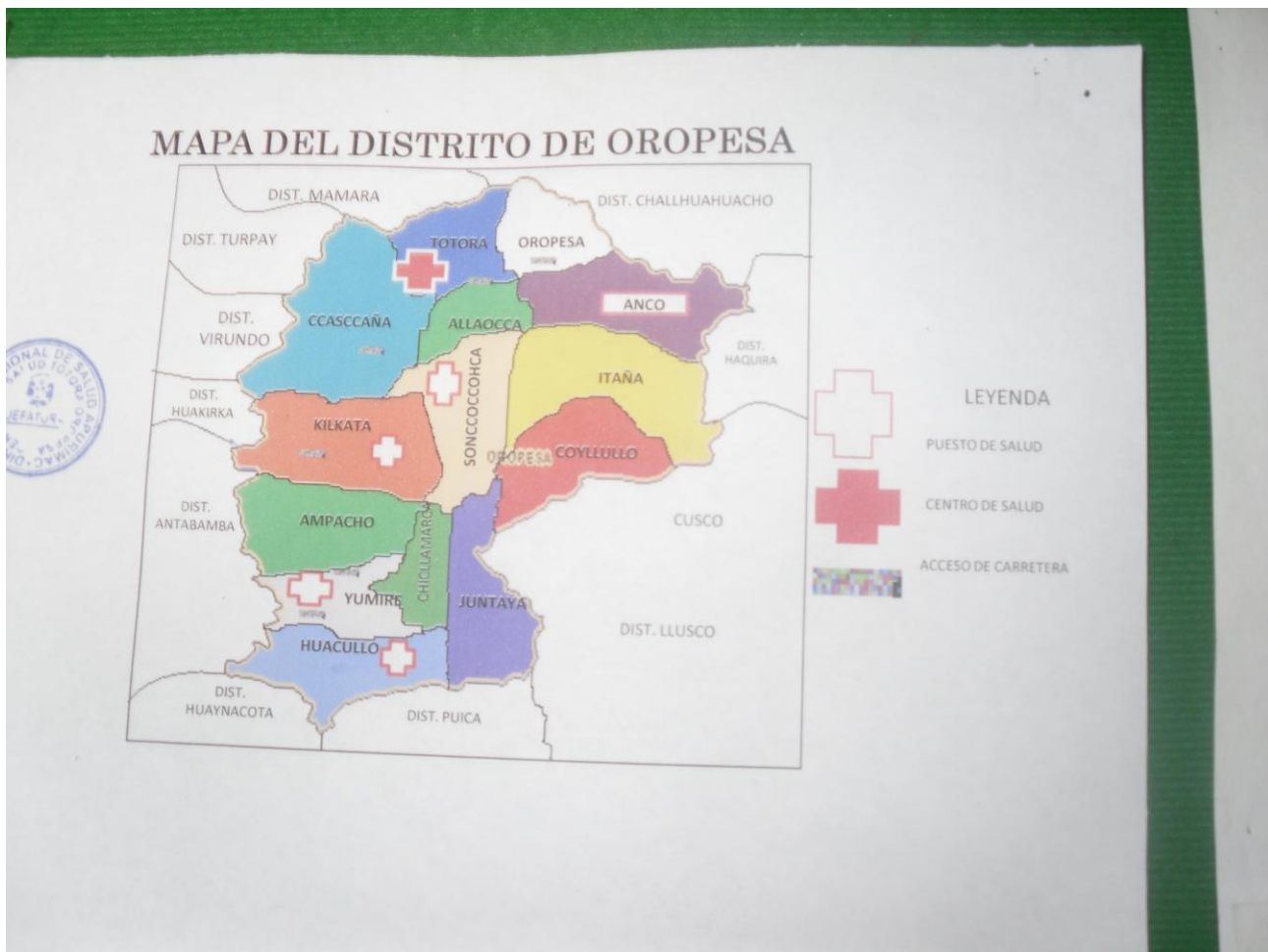
Bijlagen

1. Reflectieverslag
2. Samenvatting

1. **Introductie**

In 1979 publiceerde June Nash haar studie naar de effecten van de mijnbouw op een inheemse gemeenschap in Bolivia (*We eat the mines and the mines eat us*). Nash richt zich in dit onderzoek op de formatie en transformatie van het klassenbewustzijn onder de inheemse arbeidersklasse. En hoe deze groep zijn precolumbiaanse geloofspraktijken en rituelen heeft weten te behouden in complexe inter-relaties met de moderne klassenideologieën die onder het kapitalisme zijn ontwikkeld. De relatief nieuwe focus in het etnografisch onderzoek naar inheemse gemeenschappen in de mondiale context stemde tot nadenken. Met name door de nadruk op de diepgaande effecten die moderniseringsprocessen hebben op de sociale verbanden binnen deze gemeenschappen. Hoewel er ver vóór de Spaanse verovering al sprake was van interculturele contacten in precolumbiaans Latijns Amerika, werden inheemse volken voorheen vooral binnen hun eigen lokale context bestudeerd waardoor cruciale verbanden gemist werden. Tegenwoordig is een dergelijke mondiale context praktisch niet meer weg te denken uit het antropologisch onderzoek (Fischer & Hendrickson, 2003; Nash, 2001).

In het onderzoek dat voorafging aan deze scriptie heb ik me gericht op de materiële en immateriële effecten van de incorporatie van een inheemse gemeenschap, Totorá-Oropesa, in de wereldeconomie, als gevolg van de opkomende mijnbouw in dit gebied. Met deze studie wil ik laten zien hoe de verbanden binnen deze gemeenschap veranderen en hoe deze veranderingen in verband gebracht kunnen worden met de herwaardering van de inheemse identiteit. Totorá-Oropesa is een inheemse gemeenschap van alpacaboeren in de Peruaanse Andes, gelegen op een hoogte van ongeveer 3400 tot 5600 meter boven NAP. De studie is gebaseerd op antropologisch veldwerk dat heeft plaatsgevonden tussen 28 april en 27 juli 2011. Het dorp Totorá bestond al ver vóór de Spaanse verovering en in het gebied zijn resten te vinden van (pre-Inka) Huari nederzettingen. De gemeenschap Totorá-Oropesa bestaat uit veertien boerengemeenschappen, die verspreid leven over een gebied ter grote van de provincie Gelderland. Op het laagst gelegen deel (3400 meter boven NAP), aan de oeverbanken van de rivier, bevinden zich de twee dorpsgemeenschappen, Totorá en Oropesa, met in totaal zo'n 1400 inwoners. Stroomopwaarts langs de rivier zijn de 12 hooglandgemeenschappen gesitueerd. In volgorde van laagst- naar hoogst gelegen zijn dit Anco, Allaocca, Itaña, Ccassccaña, Sonccoccocha, Coyllullo, Kilcata, Ampacho, Chicllamarca, Juntaya, Yumire en Huacullo. Op het kaartje op afbeelding 1 zijn alle gemeenschappen te zien. Van de veertien gemeenschappen hebben er vijf een medische post en zijn er zeven met de auto bereikbaar. De overige gemeenschappen zijn enkel te voet en te paard bereikbaar.

Afbeelding 1: Kaart van het district in de medische post in Totorá.

Het gebied is relatief recentelijk betrokken door diverse multinationals en nationale bedrijven, die daar onder andere goud- en zilvermijnen hebben geopend. De gevolgen die deze mijnen op de lokale inheemse bevolking hebben zijn zeer divers. Ze brengen technologische vooruitgang, een verbeterde infrastructuur en ze dragen bij aan ontwikkelingsprojecten. Keerzijden van de mijnen zijn bijvoorbeeld dat ze de bron vervuilen van de rivier die via de Andes de Amazone instroomt en dat een deel van de lokale bevolking van inheemse boeren de grond verliest. De maatschappelijke relevantie van deze studie is het creëren van inzichten binnen de inheemse gemeenschap, zodat zij verbanden kunnen leggen tussen hun eigen situatie en processen die elders gegenereerd worden. De centrale vraag die ik in deze studie wil beantwoorden luidt dan ook: *Wat zijn de materiële en immateriële effecten van de opkomende mijnbouw op de inheemse gemeenschap van Totorá?* Om deze vraag te kunnen beantwoorden heb ik me gericht op de politiek-economische, sociaalgeografische en cultureel-ideologische verbanden binnen de gemeenschap.

1.1. Onderzoeksmethoden

Aan de hand van mijn onderzoeksopzet heb ik topiclijsten opgesteld voor iedere doelgroep die ik tegen kon komen in het veld, zoals mijnwerkers, alpacaboeren, medewerkers van scholen en de medisch post. Deze topiclijsten heb ik aangehouden als richtlijnen voor interviews, observaties en gesprekken. Gaandeweg ben ik tot de ontdekking gekomen dat ik de meest waardevolle data voor mijn onderzoek uit informele gesprekken haalde en ik ben me hier dan ook meer op gaan richten. Daarnaast heb ik interviews afgenomen bij informanten, waarmee ik op specifiekere onderwerpen dieper in wilde gaan. De beste manier om gesprekken aan te knopen en informatie te krijgen, zo heb ik gemerkt, is door mee te doen. Niet alleen het participeren, maar ook het laten zien dat ik bereid was om te werken, dat ik niet lui was. Want als er iets is wat de mensen uit Totora-Oropesa vreselijk vinden is het wel luiheid. Ik maakte het makkelijkst contact wanneer ik bijvoorbeeld met een grote lading maïs op mijn rug, met mijn gastfamilie, vanaf het land naar het dorp liep. Of wanneer ik tijdens één van de vele feesten meedanst, in plaats van langs de kant te observeren. Dit heeft wel tot gevolg gehad dat ik niet altijd alles direct kon opschrijven, maar ik ben van mening dat een goed contact met de onderzoekspopulatie belangrijker is dan altijd maar observeren en schrijven. Bovendien had ik gedurende het onderzoek altijd mijn voice-recorder op zak om spraakmemo's te maken wanneer dat nodig was. Wat tot slot een erg nuttige methode was voor mij, was om mijn informanten mijn camera en mijn voice-recorder mee te geven. Dit behoeft zeker een wederzijds vertrouwen, maar het heeft mij zeer nuttige data opgeleverd. Zo heb ik Tadeo een dag mijn camera meegegeven toen hij met een groep boeren de alpaca's ging ophalen uit de hooglanden bij Sonccoccocha. Ik kreeg de camera terug met een geheugenkaart vol met foto's van alpaca's, paarden en bergmeren waar ik de boeren vervolgens vragen over kon stellen.

1.2. Deze scriptie

Deze scriptie is gebaseerd op antropologisch veldwerk. Ik begin in hoofdstuk twee met een uiteenzetting van de theoretische onderbouwing waar deze studie op leunt. In de eerste paragraaf van dit tweede hoofdstuk bespreek ik een aantal van de grote theorieën binnen de antropologie met betrekking tot mondialisering. Daarnaast beschrijf ik aan de hand van voorbeelden verschillende visies die binnen de antropologie bestaan over de maatschappelijke rol die antropologie al dan niet zou moeten vervullen binnen processen van mondialisering. In de tweede paragraaf ga ik in op de invloed van mondialiseringprocessen op inheemse volken, waarbij ik me vooral richt op Latijns Amerika. Ik wil hierbij ook het belang van de ecologische gevolgen benadrukken. Inheemse volken leven veelal in gebieden met een grote biodiversiteit en de natuur speelt vaak een belangrijke rol in de inheemse culturen (Tyler Miller & Spoolman, 2009). Zo ook in de context van mijn

onderzoekspopulatie, waar goden onder andere worden vertegenwoordigd door de berggeesten (*los Apus*). In de derde paragraaf beschrijf ik de invloeden van de industrialisering van frontiergebieden op de sociale, politieke en economische relaties binnen inheemse gemeenschappen. Ik begin met de beschrijving van een artikel van antropoloog Kirsch (2008) over de invloed van multinationals op sociale relaties en verzet binnen de inheemse bevolking van Melanesië. Vervolgens ga ik specifiek in op recente ontwikkelingen omtrent de positie van inheemse volken in de wereld en wat het belang van deze ontwikkelingen is. In de laatste paragraaf van hoofdstuk twee ga ik in op de gevolgen van deze mondialiseringsprocessen voor de positie die de antropologie heeft ontwikkeld binnen de samenleving en welke invloed dit heeft op mijn eigen onderzoek. In hoofdstuk drie pas ik de besproken theorieën toe op de specifieke context van mijn onderzoek, waarbij ik ook een beknopte beschrijving van de geschiedenis van mijn onderzoekspopulatie geef.

In de hoofdstukken vier, vijf en zes wordt de empirische data van het onderzoek behandeld. Hoofdstuk vier beschrijft de recente ontwikkelingen die in Totora-Oropesa hebben plaatsgevonden en gaat in op hoe deze ontwikkelingen onderdeel zijn van processen van modernisering binnen de gemeenschap. Ik beargumenteer dat de periode van Het Lichtend Pad vooral een remmende werking op deze effecten heeft gehad, maar dat na de terugtrekking van Het Lichtend Pad processen van modernisering juist in een stroomversnelling zijn geraakt. Belangrijke aspecten in deze processen zijn de komst van ontwikkelingsorganisaties en multinationale ondernemingen. In hoofdstuk vijf ga ik vervolgens specifiek in op deze multinationale ondernemingen. Ik beschrijf de twee mijnbedrijven die op dit moment in Totora-Oropesa opereren en besteedt hierbij in het bijzonder aandacht aan de verschillen in werkwijzen en communicatie van deze bedrijven naar de gemeenschap. Verder zet ik de complexe en dynamische relaties tussen de bedrijven en de gemeenschappen uiteen en beschrijf ik de tweestrijd tussen voor en tegen waarin de gemeenschappen zich bevinden met betrekking tot de mijnbouw. In hoofdstuk zes ga ik op een meer analytische manier in op de relaties tussen de mijnbouw en de gemeenschappen. Twee onderwerpen die ik hier aankaart zijn de positie van vrouwen in de gemeenschap en de zelfreflectie vanuit de gemeenschap na bijeenkomsten met de mijnbedrijven. In hoofdstuk zeven probeer ik ten slotte, door verbanden te leggen tussen recente veranderingen in Totora-Oropesa en veranderingen wereldwijd, een antwoord te geven op de centrale vraag van dit onderzoek. Ik beargumenteer dat in de interactie tussen multinationale bedrijven en inheemse gemeenschappen nieuwe processen ontstaan die samenhangen met de acceleratie van processen van mondialisering. En ik stel dat deze nieuwe processen vragen om een nieuwe benadering van inheemse volken, door zowel de politiek en het bedrijfsleven, als door de wetenschap. Een benadering die recht doet aan de duurzame levensfilosofie en de innovativiteit van deze gemeenschappen.

2. Antropologie, modernisering en inheemse volken

2.1. Antropologie en mondialisering

De wereld gaat steeds sneller en afstanden worden kleiner. Door moderne technologieën is het mogelijk om binnen een dag complete continenten te trotseren, of in een kwestie van seconden vanuit Nederland met een familielid in Australië het weer te kunnen bespreken. In 'Imagined Communities' beschrijft Anderson (2006) de creatie en functie van de “verbeelde gemeenschap” van nationaliteit. Anderson stelt dat deze gemeenschappen deels zijn gecreëerd door de opkomst van de natie-staat. De natie-staat komt volgens Anderson voort uit de interactie tussen kapitalisme, printtechnologie, en de opkomst van landstalen in vroegmodern Europa. Hoewel Appadurai (1996) het idee van de “verbeelde gemeenschap” deelt, refereert hij meer aan “verbeelde werelden”. Hij hecht hierbij minder aan de naties, die hij groepen met ideeën over de natie noemt, en meer aan de invloed van wat hij “scapes” noemt. De natie-staat speelt wel een grote rol in de wereldeconomie, maar de relaties tussen natie en staat zijn altijd tegenstrijdig. Er is volgens Appadurai in de menselijke samenleving altijd sprake geweest van een scheiding in de *flow* van financiën, media, technologie, ideologie en etniciteit binnen werelddsystemen. Echter het huidige systeem is volgens Appadurai in grote mate anders vanwege de snelheid en de grote schaal waarin de bewegingen nu plaatsvinden. Deterritorialisering is daarbij een belangrijke kracht achter de moderne wereld, omdat het zowel spanningen veroorzaakt (bijv. fundamentalisme), als creatieve nieuwe markten opent (bijv. kunst en reizen, maar ook seksreizen naar exotische landen). Dergelijke processen hebben dan ook grote invloed op de identiteit die mensen aan hun cultuur of etniciteit ontleen. In tegenstelling tot wat veelal verwacht werd zorgen de veelvuldige interculturele en interetnische contacten, die onlosmakelijk met mondialiseringsprocessen in verband staan, juist voor een sterkere nadruk op etnische en culturele grenzen (Anderson, 2006; Barth, 1970; Eriksen, 2007). Ook de beleving van de inheemse identiteit verandert door de intensivering van interculturele contacten. Inheemse culturen die geconfronteerd worden met processen van modernisering, met vaak als gevolg een gevoel van verlies van autonomie, grond en identiteit, hebben de neiging terug te grijpen op traditionele normen en waarden. Er ontstaat een herwaardering van inheemse tradities en identiteit die onder andere wordt uitgedragen in kleding, voedsel, muziek en dans (Corntassel, 2003; Eriksen, 2002).

Zoals Eriksen (2007) beschrijft zijn er verschillende opvattingen binnen de antropologie met betrekking tot de gevolgen van mondialiseringsprocessen, maar ook met betrekking tot de rol die antropologen kunnen en mogen spelen in deze processen. Antropoloog Michael Buchowski schreef in 2003 in zijn artikel *Coming to Terms with Capitalism: An Example of a Rural Community in*

Poland over de overgang naar een kapitalistisch systeem in ruraal Polen. De Poolse landbouw heeft vanaf ongeveer 1990 een sprong gemaakt van een totaal gecontroleerd, communistisch systeem naar een kapitalistische vrije markt met minimale controle. Slechts een derde van de boeren bedrijven zal volgens deskundigen de veranderingen overleven. De toekomstgeoriënteerde boeren die willen uitbreiden en zich aanpassen aan het nieuwe systeem floreren op de veranderingen, terwijl de kleine boer langzaam verdwijnt. Dit proces is in grote mate vergelijkbaar met de veranderingen in rurale gebieden in democratiserend Peru (Deere & Leon, 2001). Het is volgens Buchowski (2003) moeilijk te ontkennen dat de veranderde politieke, economische en sociale omstandigheden invloed hebben op het persoonlijke en publieke leven van de lokale bevolking. Echter in zijn conclusie stelt Buchowski dat veranderingen die vandaag de dag plaatsvinden eigenlijk niet meer zijn dan een schakel in de constante kettingreactie van veranderingen. Wat zichzelf nu presenteert als de verandering van een totaal systeem hoeft niet per definitie het leven van de mensheid op een revolutionaire manier te veranderen. Buchowski ziet de veranderingen die processen van mondialisering met zich hebben meegebracht als één van de vele veranderingen die het wereldsysteem constant ondergaat. Hij omschrijft de veranderingen niet per definitie als iets goed of iets slechts, maar enkel als een proces dat onontkoombaar is en waar de wetenschap geen directe invloed op kan uitoefenen.

Een totaal tegenovergestelde mening komt van het artikel *“Wild Capitalism” and “Ecocolonialism”: A Tale of Two Rivers*, van antropologe Krista Harper (2005). Over de bevindingen van haar onderzoek naar de politieke en sociale ontwikkelingen rond de zware, industriële vervuiling van twee rivieren, de Donau en de Tisza, in Hongarije. Haar onderzoek richtte zich in het bijzonder op de ontwikkeling van een specifieke analyse, voortgebracht door Hongaarse milieuactivisten. Deze analyse, van de uitbuiting van Oost-Europese landen door Westerse multinationals en hun perspectief dat milieubescherming ontwikkeling tegenhoudt, wordt door de milieuactivisten “eco-kolonialisme” en “wild kapitalisme” genoemd. In haar conclusie beschrijft Harper hoe de problemen rond de twee rivieren een positief effect hebben gehad op de bewustwording en saamhorigheid onder de Hongaarse bevolking. Volgens Harper (2005) markeert de bewustwording van lokale bevolkingen een verschuiving in de visie op het kapitalistische systeem. De invloeden van mondialisering hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de politieke en sociale veranderingen in het land. Harper (2005) ziet de veranderingen in het wereldsysteem als een heteroog proces waar de wetenschap een belangrijk onderdeel van uitmaakt.

Hoewel het gros van de wetenschappers graag zal geloven dat zij een belangrijke invloed op maatschappelijke veranderingen uitoefenen, zal de realiteit naar mijn inzicht toch eerder een middenweg kiezen tussen de visies van Buchowski en Harper. Hoewel de maatschappelijke relevantie van dit onderzoek zich richt op het creëren van inzichten binnen een inheemse gemeenschap, zodat zij verbanden kunnen leggen tussen hun eigen situatie en processen die elders gegeneerd worden, heb ik niet de illusie een oplossing te kunnen bieden voor de problemen waar de verschillende actoren tegenaan lopen. Ik probeer enkel bij te dragen aan het proces.

2.2. Mondialisering en inheemse volken

In *Mayan Visions* stelt Nash (2001: 26-27) dat inheemse volken verantwoordelijk zijn voor de meeste culturele en ecologische diversiteit in de wereld. Het land waar zij al millennia lang leven heeft voor hen niet enkel ecologische, maar ook spirituele waarden. Hierdoor hebben zij tradities en gebruiken ontwikkeld waardoor zij op een duurzame manier met het land omgaan. Tradities hebben de eigenschap zich aan te passen aan hedendaagse contexten. Zo zijn ook inheemse tradities van duurzaamheid een weg aan het vinden binnen de huidige mondiale systemen (Nash, 2001).

Inheemse gemeenschappen hebben in de laatste eeuw steeds meer te maken gekregen met transnationale coöperaties die weten dat er in de ecologisch diverse gebieden van inheemse volken veel te halen valt. De bewoners van de gebieden zien nu met eigen ogen wat de rigoureuze graaimentaliteit van het kapitalistische systeem met hun omgeving doet. Nash (2001) beschrijft de veranderingen in sociale organisatie en het groeiende mondiale bewustzijn van inheemse volken in de afgelopen decennia. Ze beschrijft de mogelijkheden van inheemse volken om met hun kennis van specifieke ecologische zones met duurzame oplossingen voor milieuproblemen te komen. Dit beeld kan geromantiseerd genoemd worden, maar Nash (2001) beargumenteert dat het paradoxaal is om reeds bestaande oplossingen voor universele vraagstukken geromantiseerd te noemen. Een ander voorbeeld van hoe de sociale organisatie van inheemse volken een oplossing voor milieuvraagstukken kan bieden komt van Chernela (2005). Zij beschrijft hoe, door onder andere politieke invloeden, de groeiende commerciële visserij vanuit het Braziliaanse Manaus de vispopulaties ernstig terugbracht. Hierdoor werd voor de lokale bevolking van Silves de visserij als belangrijke inkomstenbron in gevaar gebracht. De bevolking kwam vervolgens met eigen maatregelen om het gebied en de vispopulaties te beschermen. De steun van overheid en NGO's viel hierbij tegen, wat de roep om zelfbeschikking en zeggenschap van inheemse volken benadrukt (Chernela, 2005).

Om het belang van de ecologische rol van inheemse volken in Latijns Amerika te begrijpen, is het noodzakelijk de veranderingen sinds de Europese verovering in beschouwing te nemen. De

invloed van de komst van de Europeanen vanaf 1492 op het milieu in Latijns Amerika is een discutabel onderwerp. Hoewel de inheemse bevolking voor die tijd het land al op verregaande wijze bewerkten en aanpasten, was de wijdverbreide verandering en degradatie van het milieu één van de belangrijkste consequenties van de Europese verovering (Sanabria, 2007: 48). Vandaag de dag zorgen ontbossing en industrialisering in steeds grotere mate voor vervuiling, erosie en tekorten in natuurlijke bronnen. Het milieuvraagstuk draait dan ook om het beantwoorden van de vraag hoe wij als menselijke samenleving deze dilemma's op mondiaal niveau aan kunnen pakken (Sanabria, 2007; Tyler Miller & Spoolman, 2009). Naast ecologisch verval zorgde de komst van de Spanjaarden ook voor verdeeldheid, ongelijkheid en sociaal verval onder de inheemse bevolking. Een voorbeeld van de ontwikkelingen van marginalisering en onteigening waaronder inheemse volken gebukt gaan wordt gegeven in *Consuming Interests* (Nash, 2007). Nash beschrijft in dit artikel de gevolgen van de privatisering van water in Mexico, hoe de verdeling van water de cultuur en de sociale structuur van de inheemse samenleving beïnvloedt. Water is een miljardenbusiness geworden waar de Maya bevolking in Mexico weinig van terugziet en waarschijnlijk eerder op moet inleveren. Inheemse volken lijken zich door dergelijke ontwikkelingen meer bewust te zijn geworden van de waardevolle kennis waar zij traditioneel aan hebben vastgehouden, over hoe we met elkaar en de aarde om kunnen gaan. Deze bewustwording is te vertalen naar de verschillende vormen van sociale organisatie en verzet die steeds zichtbaarder worden in de inheemse gemeenschappen van Latijns Amerika. Een belangrijke ontwikkeling van mondialisering voor deze zichtbaarheid is het uitbreidende bereik van media en de internationale gemeenschap, waar ook inheemse volken sinds enkele decennia gebruik van maken (Nash, 2001). Ook in dit onderzoek is de mondiale context van groot belang. De invloeden van modernisering en de herwaardering van de inheemse identiteit zijn onlosmakelijk met elkaar verweven.

2.3. Inheemse volken: modernisering, sociale relaties en conflict

Terwijl inheemse volken voorheen met name binnen hun eigen cultuur en territorium werden bestudeerd zijn zij binnen de antropologie in de afgelopen jaren juist steeds meer een onderwerp van debat geworden binnen de mondiale context (Nash, 2001). De aanwezigheid van inheemse volken in de wereld kan niet langer worden genegeerd, juist omdat zij zelf steeds meer gebruik maken van moderne middelen om hun marginale positie aan te vechten. Echter sociale relaties blijven binnen inheemse volken een belangrijke positie innemen. In het onderzoek naar de invloed van modernisering op inheemse culturen nemen deze sociale relaties dan ook een belangrijke positie in.

Antropoloog Stuart Kirsch schreef in 2008 het artikel *Social Relations and the Green Critique of Capitalism in Melanesia*, over zijn onderzoek in Papua Nieuw-Guinea naar de invloed van multinationale bedrijven op sociale relaties in de regio. In Melanesië wordt een persoon niet als puur individu gezien, maar juist als een verzameling van sociale relaties die in stand gehouden worden door de uitwisseling van geschenken. Het beëindigen van sociale relaties wordt dan ook gezien als een gevaarlijke en zeer emotionele gebeurtenis. Om te illustreren hoe deze ideeën zich vertalen naar de relatie die de Melanesiërs hebben met de Ok Tedi goudmijn geeft Kirsch een voorbeeld waarin een man tijdens een bijeenkomst met de provinciale regering opstond en zei: “*I’m divorcing the Ok Tedi mine!*”. Hoewel deze man een groot risico nam door het openbaar beëindigen van een relatie is het niet waarschijnlijk dat de managers van het bedrijf de ware significantie van deze uitspraak begrepen. Ingold (2000) beschrijft een soortgelijke miscommunicatie tussen inheemse cultuur en de Westerse wetenschap ('de kariboe biedt zichzelf aan de jager aan' versus 'de kariboe handelt uit evolutionair aangeleerd gedrag'). Vanuit de Westers gecentreerde dichotomie wordt de wetenschap als modern, menselijk, en ontwikkeld gezien, terwijl de inheemse ideeën als traditioneel, dierlijk, en onderontwikkeld bestempeld worden. Deze visie vergroot het onbegrip tussen de spelers en verwaarloost de relatie tussen mensen en hun specifieke leefomgeving die volgens Ingold zo belangrijk is bij de ontwikkeling van dergelijke culturele visies. Om culturen, met name het belang van sociaal-culturele relaties, te begrijpen ligt het belang dus zowel in het fonetisch aspect (*hoe* het gezegd wordt), als in het fonemisch aspect (*wat* er inhoudelijk gezegd wordt). Dit inzicht is belangrijk voor het begrijpen van de ingrijpendheid van de uitspraak van de Melanesiër in het artikel van Kirsch.

Kirsch (2008) beschrijft verder in zijn artikel hoe de bevolking die stroomafwaarts van de Ok Tedi koper- en goudmijn leeft, de Yonggom, een sociale beweging vormde in protest tegen de destructieve gevolgen die de mijnen hebben op het milieu en de gezondheid van de lokale bevolking. De vervuiling van de omgeving van de mijn zorgde voor de nodige aanklachten tegen de gevestigde internationale bedrijven, zoals BHP (één van de eigenaren van de mijn), en de overheid. Volgens Kirsch moet de kapitalistische instelling van multinationals die telkens weer nieuwe problemen veroorzaakt een verandering doormaken waarbij een voorbeeld genomen kan worden aan de “groene kritiek op het kapitalisme” van de Melanesiërs. De ideeën van de Yonggom om sociale relaties en verantwoordelijkheden binnen het zicht te houden kunnen volgens Kirsch helpen om de consequenties van industrialisering voor het milieu en sociale relaties op de lange termijn zichtbaar te maken. In zijn conclusie bepleit Kirsch dan ook dat de Melanesische ideeën over sociale relaties en verantwoordelijkheden in hun interactie met de mijnindustrie waardevolle nieuwe ideeën tonen om de relatie tussen kapitalisme en het milieu te benaderen.

Voorbeelden als die van de protesten tegen de Ok Tedi goudmijn roepen van over de hele wereld vragen op over de vrije markt ideeën, en over waarom de destructieve consequenties van kapitalisme voor marginale gebieden onontkoombaar lijken te zijn. In de afgelopen decennia is het aantal sociale organisaties vanuit inheemse volken, en met name de zichtbaarheid en effectiviteit van deze organisaties, exponentieel toegenomen (Moeskops, 2007 en Nash, 2001). De tussenkomst van internationale belangenorganisaties en de media is cruciaal voor de regionale, nationale en mondiale positie van deze groepen bij het beschermen van milieu, omdat zij de bevolking een stem geven (Chernela, 2005 en Nash, 2007). De relatief recente opkomst van milieubewegingen onder inheemse gemeenschappen in Latijns-Amerika is dus zowel een reactie op, als een gevolg van, processen van mondialisering. Echter de reactie van deze gemeenschappen gaat veel verder dan het ideaal van duurzame ontwikkeling. Ook de sociale drang naar acceptatie en een waardig leven, de ideologische gender-rollen en de tradities van sociaal en duurzaam leven spelen hierin mee (Nash, 2001). Wat de sociale organisatie van inheemse volken hun kracht geeft is het besef van het verlies van een leefgebied waar de inheemse bevolkingen al duizenden jaren aan geschiedenis hebben liggen, het verlies van autonomie over de eigen culturele normen en waarden en de verscheuring van de gemeenschappelijkheid waar deze culturen op gebaseerd zijn.

Voor inheemse gemeenschappen werken de effecten van mondialisering twee kanten op. Aan de ene kant dringt “de wereld”, en daarmee het Westerse kapitalisme, de gemeenschap binnen, aan de andere kant treden zij, onder andere door media en nieuwe communicatiemogelijkheden, buiten de grenzen van hun eigen gemeenschap. Door deze ontwikkelingen is de positie van de inheemse volken in de wereld radicaal aan het veranderen. Bewegend van een gemarginaliseerde positie in frontier-gebieden naar frontiers in hoe wij met elkaar en met onze aarde om moeten gaan. Volgens Nash (2001) herinneren inheemse volken ons aan de bedoeling om natuurlijk bronnen eerlijk te delen, zoals staat vastgesteld in de universele rechten van de mens.

2.4. Antropologie en maatschappelijke verantwoordelijkheid

De hierboven gevoerde discussie loopt vloeiend over in een andere discussie, namelijk de discussie over de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de wetenschap. In het hiervoor besproken artikel *Social Relations and the Green Critique of Capitalism in Melanesia*, van Stuart Kirsch (2008) begint de schrijver door uit te leggen wat “type één kennisproductie” en “type twee kennisproductie” inhouden. Type één kennisproductie refereert aan de disciplinaire wetenschap, gebaseerd op relatief homogene processen, welke uitgaat van de aanname dat wetenschap en samenleving gescheiden domeinen zijn. Type twee kennisproductie is meer heterogeen, wederkerig en sociaal toepasbaar. In type twee kennisproductie zijn wetenschap en samenleving geen

gescheiden domeinen, maar juist onderling afhankelijk. Kirsch is van mening dat, net als veel andere wetenschapsvormen, de antropologie een transformatie ondergaat van type één naar type twee kennisproductie. Deze transformatie leidt ertoe dat antropologen meer betrokken raken bij hedendaagse sociale vraagstukken en meer invloed uit zullen gaan oefenen op politieke en beleidsmatige onderwerpen. De focus is verbreed en richt zich niet enkel meer op de studie naar menselijke aanpassing op specifieke milieus, maar juist op specifieke sociale thema's en vraagstukken die door maatschappelijke processen teweeg worden gebracht. Deze transformatie komt naar voren in het hedendaagse onderzoek naar bijvoorbeeld de sociale en ecologische impact van de mijnbouw in Melanesië (Kirsch, 2008); sociaal-politieke effecten van een ecologische ramp in Hongarije (Harper, 2005); en de overgang van een communistisch systeem naar een kapitalistisch, vrije marktsysteem in ruraal Polen (Buchowski, 2003).

Ook deze studie is te plaatsen onder type twee kennisproductie, omdat het onderzoek naar maatschappelijke vraagstukken gekoppeld wordt aan de wetenschappelijke theorie. Dit onderzoek gaat niet enkel over de inheemse cultuur, maar over de ecologische, politiek-economische en sociaal-culturele gevolgen van de opkomende mijnbouw en modernisering binnen een inheemse gemeenschap. In de grotere context gaat dit onderzoek over de gevolgen van mondialiseringprocessen op de incorporatie van frontier-gebieden, en hun inheemse bevolking, in de wereldeconomie.

3. Totora-Oropesa in context

3.1. Historie van inheems Peru

Politiek gezien is Peru verdeeld in twee verbeelde geografische gebieden. Aan de ene kant is er het “Spaanse, moderne” kustgebied, aan de andere kant de “non-westerse, traditionele” Andes (Starn, May 1995). Hierbij wordt de *Selva* (de jungle) onderverdeeld tussen de twee gebieden. De verdeling is uiteraard te simplistisch om recht te doen aan de dynamiek en complexiteit van de Peruaanse sociaal-politieke stelsels, maar het biedt hier een werkbare definitie. De verdeling gaat terug tot de koloniale periode en heeft altijd grote invloed gehad op het Peruaanse politieke beleid. De systematische verwaarlozing, sociale uitsluiting en uitbuiting vanaf de Spaanse verovering tot en met de 21ste eeuw hebben een traumatisch effect gehad op de Andes gemeenschappen, met verstrekkende gevolgen (Jansen & Hubers, 2009). Volgens Kay (1999: 97) wordt de intensiteit van politiek geweld in een democratiserende samenleving niet enkel bepaald door structurele factoren die ontevredenheid veroorzaken, zoals armoede of ongelijkheid, maar juist ook door regionale kansen, voortkomend uit politieke zwakte, die de formatie van coalities tegen de staat mogelijk maken. De Peruaanse overheid heeft de Andes-gebieden en zijn inwoners zo lang verwaarloosd dat de inheemse boeren nauwelijks plichtsgevoel hebben tegenover de nationale overheid. Daarbij komt nog dat er in deze gebieden, waar multinationale bedrijven sinds enkele decennia hun gang kunnen gaan, geen echte politieke controle is. Een zeer belangrijk voorbeeld van deze verwaarlozing is de teleurstellende uitkomst van de agrarische landhervormingen die tussen 1968 en 1980 plaatsvonden. Van deze landhervormingen hebben de rijkere boeren van de kustgebieden meer geprofiteerd dan de toch al worstelende boeren uit de hooglanden. Vóór de landhervormingen werden veel van de landbouwgronden beheerd door grootgrondbezitters, waar de inheemse boeren in dienst waren. Door de plotselinge herverdeling van de grond waren de inheemse gemeenschappen, zonder een gedegen kennis van moderne landbouwtechnieken en handelsnetwerken, niet in staat de productie op hetzelfde niveau te houden. Waardoor de landhervormingen nog meer mogelijkheden boden voor multinationals die in de gebieden wilden investeren (McClinton, 1984; Palmer, 1992).

Door deze combinatie van politieke zwakten ontstond er in deze periode een bewustwording onder de boerengemeenschappen die perfecte kansen bood voor een revolutionair verzet. Zo werd *El Sendero Luminoso* (Het Lichtend Pad) van filosofie professor Abimeal Guzman geboren (Starn, May 1995). Guzman vond in eerste instantie steun bij studenten die van rurale families en achterstandwijken afkomstig waren. Zij konden zich identificeren met het verzet tegen de komst van westerse multinationals en het *Tratado de Libre Comercio* (vrijhandelsverdrag), dat getekend

werd ondanks de bezwaren van de boeren. In 1980 staken aanhangers van het Lichtend Pad de stemlokalen bij Chuschi in brand. Deze gebeurtenis wordt gezien als het begin van het gewelddadige conflict tussen de Maoïstische guerrilla's en de Peruaanse overheid, dat tot 2010 bijna 69.000 doden zou kosten (Heilman, 2010; Starn, mei 1995). Hoewel Het Lichtend Pad geen inheems initiatief was, kan de initiële keuze vóór het Pad en tegen de overheid gezien worden als een strategie van de inheemse boeren om met het culturele trauma om te gaan dat werd veroorzaakt door de vele verliezen (van grond, autonomie en identiteit) die de boeren over de eeuwen heen hebben geleden. Ieder conflict tussen de Peruaanse overheid en de inheemse populatie lijkt te eindigen in de, vaak gewelddadige, oppressie van de inheemse opstand (Starn, nov. 1995). Hoewel Het Lichtend Pad tegenwoordig nauwelijks nog actief is, is er voor de situatie van Peru's inheemse bevolking weinig veranderd. Wel kan gezegd worden dat het excessieve geweld waarmee het Lichtend Pad gepaard ging ervoor gezorgd heeft dat de Zuidelijke Andes in deze periode als het ware ingekapseld werd in Peru.

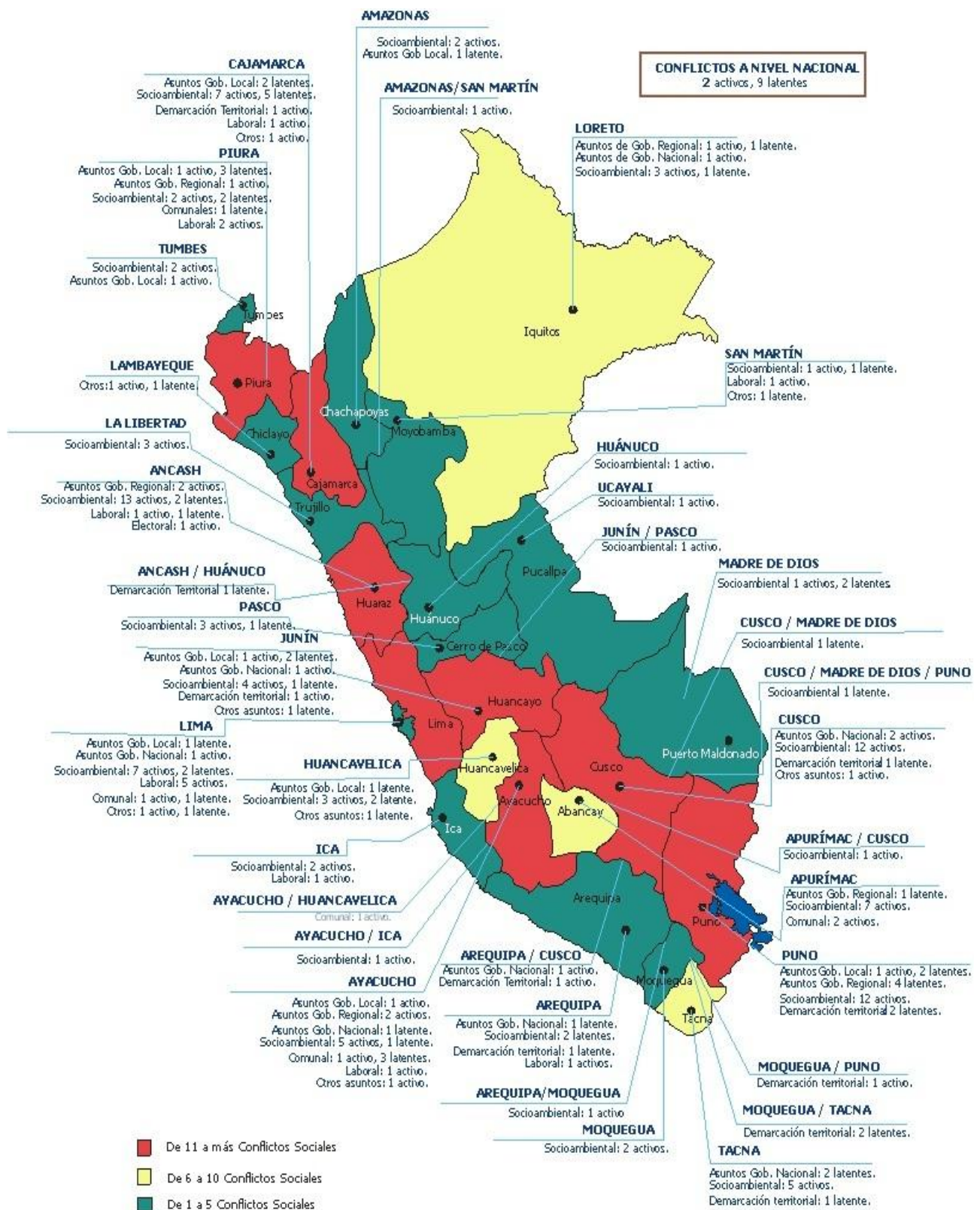
Vergelijkbaar met Starn's visie op Het Lichtend Pad als *coping strategy* van inheemse boeren ziet Nash de Zapatista beweging in Mexico als een uitwerking van pogingen van de Maya's om vast te houden aan hun eigen culturele normen en waarden, in de context van de mondialiseringsprocessen die plaatsvinden in het hedendaagse Mexico (Nash, 2001). Een groot verschil tussen de twee bewegingen is echter dat waar de Zapatistas de internationale gemeenschap uitnodigden, het Lichtend Pad het conflictgebied en zijn inheemse bevolking juist afsloot van de buitenwereld. Hierdoor zien we dat de culturele effecten van mondialisering in de Peruaanse Andes, juist pas na de verdwijning van Het Lichtend Pad, hebben kunnen aarden.

3.2. Een inheemse gemeenschap in de Peruaanse hooglanden

In de afgelopen decennia zijn de gevolgen van mondialiseringsprocessen steeds meer zichtbaar geworden in Totorá-Oropesa. Echter, dat mondialisering niet enkel een ontwikkeling van de laatste eeuw is (Anderson, 2006) wordt ook in deze boerengemeenschap weer bewezen. Interetnische en interculturele contacten waren er al sinds de Spaanse verovering en, zeer waarschijnlijk gezien de veelbewogen geschiedenis van het Inca rijk (Platt, 2008; Stavig, 1998), zelfs al ver daarvoor. Een belangrijk kenmerk van de laatste decennia is echter de snelheid van het proces en dan met name de razendsnelle technologische ontwikkelingen die dit tijdperk markeren. Appadurai's (1996) "*scapes*" typeren ook de ontwikkelingen in rurale gebieden als Totorá-Oropesa, die nationale grenzen overschrijden. Multinationale bedrijven uit binnen- en buitenland ontdekken de rijkdommen van deze gebieden, en er vestigen zich internationale ontwikkelingsorganisaties waardoor de inheemse inwoners soms nog eerder kennis maken met culturen uit verre landen dan met de urbane culturen

van hun eigen land. De gevolgen van de veranderingen zijn zeer divers op ieder gebied (sociaal, politiek, economisch, geografisch). Echter een belangrijk probleem bij deze veranderingen is veelal de Westers gecentreerde visie van superioriteit over de “onderontwikkelde en hulpbehoevende” inheemse volken, die eigenlijk elke actie binnen deze gebieden verantwoordt. De agrarische landhervormingen hebben aan deze problemen in negatieve zin bijgedragen (Seligmann, 1993). Veel inheemse volken, inclusief de inheemse bevolking van de Andes, hebben door hun culturele achtergrond geen grondbezit vastgelegd, 'omdat je niet kunt bezitten wat van iedereen is'. Inheemse gemeenschappen raakten hierbij, compleet tegen de achterliggende ideologie van de hervormingen in, veel van de grond die zij gebruikten om in hun levensonderhoud te voorzien kwijt, terwijl nationale en internationale bedrijven er juist op wonnen. Dergelijke ontwikkelingen zorgden (en zorgen nog steeds) voor grote ontevredenheid onder de Peruaanse inheemse bevolking, waardoor met name in de “non-westerse, traditionele” Andes veel conflictsituaties ontstaan. (zie afbeelding 2)

In Totoro-Oropesa hebben, sinds de komst van de internationale bedrijven veel technologische ontwikkelingen plaatsgevonden (er is elektriciteit, internet en een verbeterde infrastructuur), maar aan de andere kant ziet de bevolking de ecologische degradatie van hun omgeving en ze merken dat ze grond, zeggenschap en vrijheden verliezen. De bevolking zelf is hierdoor al enige tijd bezig met zijn culturele identiteit, hoe zij deze beleven en hoe zij zich willen positioneren binnen de mondiale context die het gebied meer en meer krijgt. Het opkomende verzet van de bevolking, en het gebruik daarbij van moderne middelen zoals media, is wanneer deze casus naast het onderzoek van Nash (2001) gelegd wordt, een begrijpelijk gevolg. Om te voorkomen dat de situatie in Peru wederom escaleert is het dus van groot belang dat de politieke benadering tussen de Peruaanse overheid en de inheemse gemeenschappen drastisch verandert. De hoofdstukken vier tot en met zes behandelen de empirische data die verzameld is gedurende het onderzoek in Totoro-Oropesa.

Fuente y Elaboración: Adjuntía para la Prevención de Conflictos Sociales y la Gobernabilidad
Defensoría del Pueblo

Afbeelding 2: Sociale conflicten in Peru per departement.

4. Modernisering in de boerengemeenschap Totora-Oropesa

Ik vroeg Sonia of ze haar hele leven in Totora heeft gewoond. Ze vertelde dat ze in Totora is geboren. Haar vader was in die tijd de burgemeester van Totora-Oropesa. Op haar negende is ze met haar familie gevlucht voor het terrorisme (Het Lichtend Pad). Eerst naar Abancay en later naar Cusco. Ze heeft twaalf jaar in Cusco gewoond en heeft daar ook gestudeerd voor verloskundige. Toen het hier, in Totora-Oropesa, weer veilig was is ze met haar familie teruggekeerd en is ze gaan werken in de medische post. Er is in al die tijd veel veranderd volgens Sonia. “Het Lichtend Pad heeft dit gebied lange tijd afgesloten van de buitenwereld. Zowel het leger als het Lichtend Pad hebben hier mensen vermoord, waardoor veel families uit elkaar getrokken werden. Hier op het Plaza de Armas zijn mensen geëxecuteerd door Lichtend Pad militanten, om een voorbeeld te stellen... De laatste vijftien jaar is het pas weer rustig hier en dat is in veel ontwikkelingen te merken. Er zijn veel ontwikkelingsprojecten van de overheid en ontwikkelingsorganisaties. Daarnaast hebben zich de afgelopen jaren verschillende nationale en internationale mijnbedrijven gevestigd in de omgeving. Die hebben wegen, elektriciteit en internet aangelegd.”¹

Dit fragment uit een interview met Sonia zegt veel over de recente geschiedenis van Totora-Oropesa. Met name in de afgelopen decennia is er erg veel gebeurd. Zoals mijn gastmoeder Juana het beschreef: “Toen ik geboren werd was er niet eens elektriciteit of een autoweg in het dorp en nu loop ik zelfs met een mobiele telefoon.” Het dorp is in een razendsnel tempo gemoderniseerd. Vijftien jaar geleden is de weg naar het dorp en het elektriciteitsnetwerk aangelegd. In de afgelopen tien jaar zijn er wegen en radioverbindingen naar een deel van de hooglandgemeenschappen aangelegd. Sinds vier jaar is er een telefoonverbinding in het dorp en sinds twee jaar is er internet en mobiele telefoonverbinding. Deze veranderingen in het district lopen synchroon met een aantal belangrijke historische gebeurtenissen. De eerste gebeurtenis die ik hier zal beschrijven is de opkomst van Het Lichtend Pad, die de gemeenschap lange tijd van de buitenwereld heeft afgesloten. Toen de invloed van het Lichtend Pad afnam opende dit deuren voor andere invloeden om binnen te komen. Ten eerste is er een grote variëteit aan ontwikkelingsorganisaties en projecten binnengekomen, zowel nationaal als internationaal. Tegelijkertijd groeide de interesse van multinationale ondernemingen en de Peruaanse overheid voor de ondergrondse rijkdommen van het

1 Fragment uit interview met Sonia Lopez Pachacama in Totora, 16 mei 2011.

steeds veiliger en toegankelijker wordende gebied. De komende paragrafen gaan dieper in op de hierboven beschreven gebeurtenissen.

4.1. De invloed van het Lichtend Pad

Hoewel het onderzoek niet op het Lichtend Pad gericht was, was dit toch een onderwerp dat regelmatig terugkwam in gesprekken en interviews. De beweging heeft grote invloed gehad op de ontwikkelingen in het gebied en de beleving van de gemeenschap, het is daarom belangrijk om hier kort aandacht aan te besteden. Hoewel het gebied rondom Totora-Oropesa duidelijk niet het hardst is getroffen door de Maoïstische rebellenbeweging hebben bepaalde gebeurtenissen uit die periode nog altijd hun nasleep. Eén van de eerste dingen die mij opviel wanneer Het Lichtend Pad ter sprake kwam in gesprekken en interviews was dat dit een onderwerp was waar met name de oudere mensen liever niet te lang bij stil wilden staan. Het werd vaak wel genoemd door de ouderen, maar wanneer ik daar dan op doorvroeg werd er overgeschakeld op een ander onderwerp. Ik ben hier dan ook niet naar gaan graven, aangezien dit niet mijn onderzoeksonderwerp was en ik geen oud zeer wilde ophalen. De verhalen die ik heb gehoord over die periode kwamen voornamelijk van Sonia en Alex.

Sonia is, zoals aan het begin van dit hoofdstuk al beschreven is, als klein meisje met haar familie gevlucht naar Cusco. Wat er mede voor zorgde dat zij kon studeren. Toen zij terugkeerde naar Totora was ze een volwassen vrouw en afgestudeerd als vroedvrouw. Wat haar was opgevallen toen zij terugkeerde was dat het had geleken alsof de tijd in het dorp stil had gestaan. Sonia heeft dus niet veel gezien van Het Lichtend Pad zelf, ze kent de verhalen, maar wat zij mij vooral kon vertellen was hoe de modernisering van het dorp accelereerde nadat Het Lichtend Pad uit het gebied vertrokken was. Toch deelde Sonia ook iets van de geslotenheid van de anderen mensen uit het dorp met betrekking tot dit onderwerp. Onbeantwoorde vragen hierover kon ik wel stellen bij Alex, de praatgrage tienerzoon van Juana, met een fascinatie voor antropologie en archeologie. Hij had zelf weinig meegekregen van de periode van Het Lichtend Pad, maar hij kon voor mij wel deels de geslotenheid van de gemeenschap hierover verklaren. Volgens Alex had dit te maken met het gegeven dat binnen het dorp grote verdeeldheid was geweest tussen voor- en tegenstanders van Het Lichtend Pad. Na de terugtrekking van de beweging bleven dorpsbewoners achter die actief hadden geparticipeerd in het conflict en die ook hadden deelgenomen aan gewelddadige acties in het dorp. Na deze periode was er een soort stilzwijgende consensus ontstaan om conflict te vermijden. Ik zie hierin, hoewel de vergelijking discutabel is, overeenkomst met de manier waarop wordt omgegaan met voor- en tegenstanders van de mijnbouw. Er wordt niet echt over gesproken. Dit roept bij mij wel de vraag op hoe de verhoudingen zich zullen ontpoppen mocht de onenigheid tussen de

gemeenschap en de mijnbedrijven daadwerkelijk tot een conflict komen.

4.2. De komst van ontwikkelingsorganisaties

Toen het Lichtend Pad in invloed begon af te nemen werd het gebied rondom Totora-Oropesa letterlijk en figuurlijk geopend. Eén van de eerste dingen die door de Peruaanse overheid gedaan werd was de autoweg, die van Abancay (de hoofdstad van het district Apurimac) naar Chuqui liep, doortrekken naar het dorp Totora-Oropesa. Deze weg maakte het gebied, dat voorheen enkel te voet en te paard bereikbaar was, toegankelijk voor auto's en vrachtverkeer. Enkele jaren later vestigde zich de eerste (inter)nationale en regionale ontwikkelingsorganisaties in het dorp: Mato Grosso, een Italiaanse ontwikkelingsorganisatie die zich vooral bezighoudt met de educatie van jongeren en de zorg voor ouderen en gehandicapten; IRD (*Instituto Regional de Desarrollo*), een Peruaanse organisatie, gefinancierd door *Fondo de Corporación al Desarrollo Entidades Locales de Navarra* (Spanje) en *Medicus Mundi* (Spanje); GVC (*Grupo Voluntaria Civil*), een Italiaanse organisatie die in Totora-Oropesa het project Eco-Sol (*Economia Solidaria*) heeft opgezet, ter bevordering van de commercialisering van de gemeenschap; en CBC (*Centro Bartolome de las Casas*), een Peruaanse organisatie die zich bezighoudt met de verbetering van huisvesting in de armste gebieden. In de volgende twee paragrafen worden de organisaties beschreven waar ik in mijn onderzoek het meest mee te maken heb gehad, Mato Grosso en IRD.

4.2.1. Mato Grosso

Mato Grosso is een Italiaanse katholieke organisatie die zich met name bezighoudt met ontwikkeling op het gebied van onderwijs en de zorg voor ouderen en gehandicapten. Anna, verpleegkundige en één van de vrijwilligsters van de organisatie, vertelde mij tijdens een gesprek dat Mato Grosso al zo'n 60 jaar actief is in Peru, maar pas sinds 12 jaar in Totora en Mamara. Vlak daarvoor is er al wel een groepje vrijwilligers hier geweest, maar één van de vrouwen is toen vermoord door militanten van het Lichtend Pad. Naast het onderwijs en de zorg-projecten houdt de organisatie ook inzamelingsacties in Italië. Anna heeft mij de opslagruimtes laten zien waar onder andere kleren, schoolspullen en medicijnen uit Italië liggen. Deze spullen worden verdeeld onder de armste gezinnen uit de gemeenschappen. Over de effectiviteit van de organisatie heerst onder de gemeenschappen verschil van mening. Met name bij de onderwijsprojecten zijn de individuele effecten wel degelijk zichtbaar. In Peru is het onderwijs tot en met het secundaire onderwijs gratis, daarna moet er flink betaald worden. Een systeem dat de meeste jongeren uit Totora uitsluit, omdat het maandelijkse bedrag dat voor de goedkoopste universitaire opleiding voor één kind betaald moet worden min of meer gelijk staat aan het gemiddeld gezinsinkomen. Daarnaast is de onderwijskwaliteit in het gebied zodanig laag dat de jongeren zelden in aanmerking komen voor een

beurs. Vanuit Mato Grosso wordt gratis vervolgonderwijs aangeboden in de vorm van vakopleidingen zoals houtbewerking, bouw en kleermaker. De kwaliteit van het onderwijs dat door de Italiaanse organisatie wordt aangeboden wordt daarnaast hoger gewaardeerd door universiteiten, waardoor leerlingen meer kans maken op toelating tot een beustraject van een universiteit. Een goed voorbeeld hiervan is Alex, de zoon van mijn gastmoeder, die nadat hij zijn opleidingen bij Mato Grosso had afgerond in Cusco kunst-restauratie is gaan studeren.

De kijk op de projecten van Mato Grosso heeft ook een keerzijde. Er is vanuit de gemeenschappen kritiek op de werkwijze van de organisatie. Zo vertelde Sonia mij dat bepaalde families (deels) afhankelijk zijn geworden van de hulp van de organisatie. Door de medische hulp, gratis kleding en voedselhulp verliezen zij hun eigen inventiviteit om te overleven. Een voorbeeld hiervan heb ik zelf gezien bij Marcucho, een oude alleenstaande man die elke dag mee eet op de parochie in Mamara, en die eigenlijk de hele dag weinig anders doet dan om de parochie heen hangen om te bedelen om geld, wat hij dan ook bijna altijd krijgt van medewerkers van de organisatie. Ik krijg een heel dubbel gevoel bij deze casus. Er lijkt weinig mis mee om een oude man voor eenzaamheid en honger te behoeden, maar het kan toch niet de bedoeling zijn van een ontwikkelingsorganisatie om mensen te leren hun hand op te houden?

Een ander punt waarop de meningen verschillen is de religieuze insteek van de organisatie, die in alle facetten zichtbaar is. Zowel Sonia als Elisa, zelf beide devoot katholiek, hebben deze kritiek naar mij geuit. Zowel in het dorp als in de hooglandgemeenschappen is een grote religieuze diversiteit te vinden met verschillende combinaties van (en variaties op) evangelisten, protestanten, katholieken en aanhangers van de Inka-religie. Zo heeft Antolin, de burgemeester van Totora-Oropesa, als aanhanger van de Inka-religie weinig met Mato Grosso. Hoewel volgens Anna en padre Alessandro mensen van iedere afkomst en religie welkom zijn voert het katholicisme en ook het bekerende aspect toch duidelijk de boventoon. Met name dit laatste punt zorgt voor verdeeldheid onder de gemeenschap tussen voor en tegenstanders van de organisatie. Ik wil hiermee niet zeggen dat deze verdeeldheid, die duidelijk zichtbaar is in de demografische indeling van de gemeenschap, er niet was geweest zonder de organisatie. Het lijkt echter wel bij te dragen aan de verdeling tussen het sinds de Spaanse overheersing superieure katholicisme, en de andere religies.

4.2.2. Regionaal Instituut voor Ontwikkeling

De IRD (*Instituto Regional de Desarrollo*) is pas sinds enkele jaren actief in Totorá-Oropesa. De organisatie heeft twee jaar geleden in Totorá een project opgezet om de veelvoorkomende chronische ondervoeding bij kinderen onder de drie jaar aan te pakken. Elke maand gaan ze langs bij elk van de twaalf hooglandgemeenschappen om voorlichting te geven over voeding, hygiëne en gezondheid onder zwangere vrouwen en jonge kinderen. Gedurende het verloop van het project is het de bedoeling dat iedere gemeenschap een eigen “*Casa de Vigilancia*” opzet. Waarin de gezondheid van zwangere vrouwen en kinderen tot drie jaar gemonitord wordt. Het project besteedt ook aandacht aan gender verhoudingen. Het is de bedoeling dat mannen meer betrokken raken bij de opvoeding van hun kinderen, en dat vrouwen meer betrokken raken bij de organisatie van de gemeenschap. Wat ik van het project heb gezien is vooral dat het erg langzaam gaat. De opkomst bij de bijeenkomsten is over het algemeen redelijk, behalve één keer in de gemeenschap Yumire, toen de bijeenkomst was georganiseerd op dezelfde dag dat de gemeenschap aardappelen ging oogsten. Het project wordt uitgevoerd door mensen die veelal zelf uit de regio (Apurímac en Cusco) komen, en die van huis uit Quechua spreken, of dit later hebben aangeleerd. Dit laatste is een sterk punt van het project aangezien veel mensen uit de hooglandgemeenschappen, met name vrouwen en ouderen, geen Spaans spreken. Bovendien komt ook bij de mensen die wel Spaans spreken de boodschap beduidend beter aan in het Quechua. Ondanks dat dit project relatief dicht bij de mensen lijkt te staan heb ik toch veel kritische geluiden gehoord. Het grootste punt van kritiek dat ik heb gehoord uit de gemeenschappen is het gevoel dat het project de mensen geeft. Er is volgens dit project maar weinig dat de mensen goed doen. “Negen van de tien van hun kinderen lijdt aan ondervoeding, ze hebben slechte hygiëne en ze zijn ongeorganiseerd”. Tijdens de eerste bijeenkomst die ik bijwoonde van de IRD in Ccascaña stond één van de boeren op nadat de mondhygiënist uit Totorá een presentatie had gegeven over het belang van mondverzorging. Hij stak een tirade af over het feit dat de mensen uit de gemeenschappen geen geld hebben voor tandenborstels en tandpasta. Bovendien vertelde hij dat telkens wanneer zij naar de medische post het dorp reizen om een arts te bezoeken (voor de verschillende gemeenschappen twee tot zes dagen reizen) zij negen van de tien keer worden weggestuurd omdat de tandarts of dokter geen tijd heeft, of helemaal niet aanwezig is. Deze klacht heb ik ook in het dorp veel gehoord, alleen is hier de impact minder groot, omdat de dorpelingen makkelijker naar huis kunnen gaan om later terug te komen. Bovendien heerst onder de hooglandgemeenschappen het gevoel dat zij achtergesteld worden, omdat zij minder geld en middelen hebben. Dit gevoel slaat niet enkel op de medische voorzieningen, maar ook op kansen op het gebied van werkgelegenheid, educatie en ontwikkeling.

4.3. De komst van multinationale ondernemingen

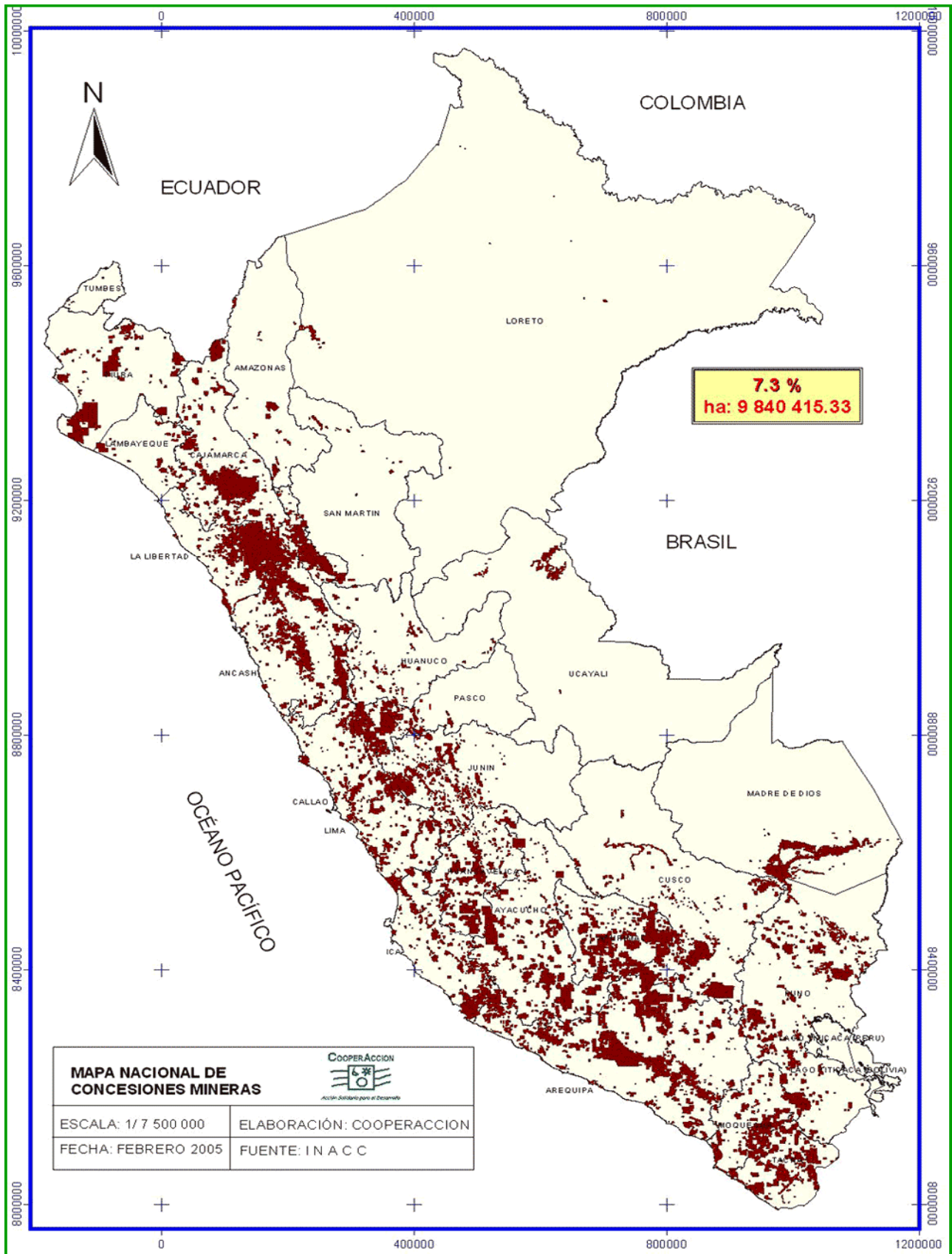
Met de vergrootte toegankelijkheid van het gebied rondom Totora-Oropesa kwam ook uit de financiële hoek aandacht voor de regio. Dat het Andes-gebergte rijk is aan natuurlijke bronnen was al lang bekend, en het is dan ook geen verrassing dat de plotselinge bereikbaarheid van Apurimac, één van de armste departementen van Peru, de aandacht trok van verscheidene multinationals. Zoals op de twee kaarten in afbeelding 3 en 4 zichtbaar is, zijn de mijnbouwactiviteiten in Peru tussen 2005 en 2009 op landelijk niveau nagenoeg verdubbeld². De grootste toenames zijn zichtbaar in de Noordelijke *selva* en in de Zuid-centrale Andes. Deze gegevens komen overeen met de recente geschiedenis van Totora-Oropesa. Tijdens het eerste interview dat ik afnam in Totora, met señora Constantina, kwam de recente opkomst van de mijnbouw al ter sprake. Constantina, die ten tijden van het interview 83 jaar oud was, vertelde haar hele leven forel gegeten te hebben uit de rivier die vanaf de hoogstgelegen gemeenschap, Huacullo, door het dorp stroomt. Echter, sinds de komst van de mijnbedrijven is de vispopulatie ernstig teruggelopen en veel mensen uit het dorp en gemeenschappen vertrouwen de vis niet meer. Het teruglopen van de forel-populatie en de tegenvallende werkgelegenheid in de mijnen zijn gedurende mijn hele onderzoek onderwerpen geweest die geregeld ter sprake kwamen wanneer het over de mijnen ging. In de volgende hoofdstukken zal ik hier dieper op ingaan.

Hoewel er in de afgelopen jaren een grote verscheidenheid aan projecten van verschillende internationale mijnbedrijven in het gebied zijn geweest, zijn er op dit moment binnen de gemeenschap twee internationale bedrijven van groot belang. Hochschild Mining plc³ en Consorcio Minero Horizonte⁴. Hochschild is een multinational die door heel Latijns-Amerika actief is en die zijn hoofdkantoor in Londen heeft. Het bedrijf is aan het einde van de jaren 90 het territorium van Totora-Oropesa binnengekomen, met autorisatie van de Peruaanse overheid, maar zonder enige vorm van communicatie naar de gemeenschap. Het bedrijf houdt zich in de regio met name bezig met de winning van goud en zilver. Het grootste project in het gebied van Totora-Oropesa, Azuca, is een operatie van Hochschild. Het andere mijnbedrijf in het gebied, Horizonte, is een van origine Peruaans bedrijf dat rond 2005 naar Totora-Oropesa is gekomen. Een belangrijk verschil met Hochschild is dat Horizonte wel direct contact heeft gezocht met de gemeenschappen en, hoewel minimaal, wel werkgelegenheid biedt. De verschillen tussen de twee bedrijven in werkwijze en manier van communiceren zijn van grote invloed op de relaties die de gemeenschappen tot de bedrijven hebben.

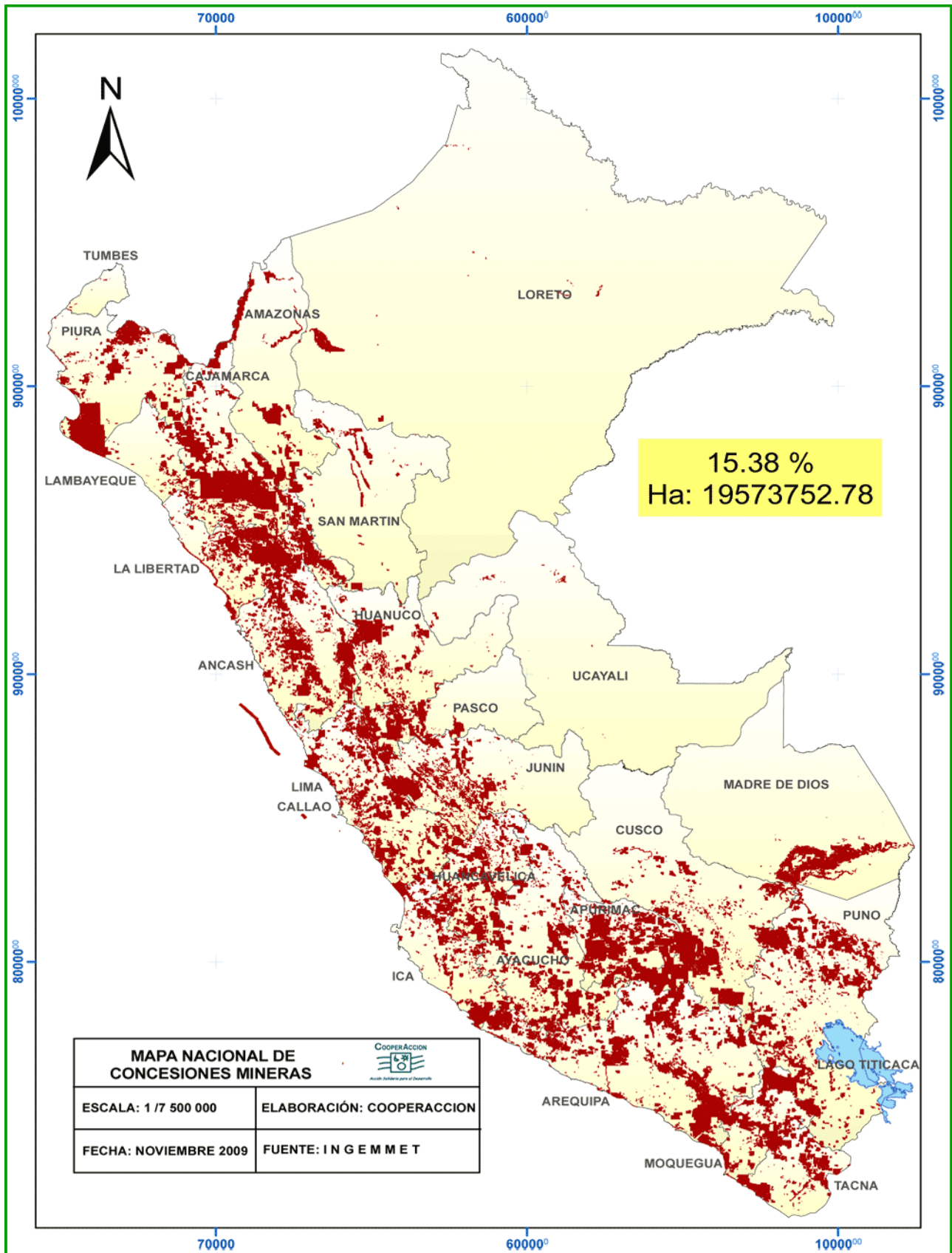
2 <http://www.cooperaccion.org.pe/NACIONAL.html> (Officiële website van Peruaanse NGO CooperAcción)

3 <http://http://www.hochschildmining.com/content/index.php> (Officiële website Hochschild Mining plc)

4 <http://www.cmh.com.pe/front/default.aspx> (Officiële website Consorcio Minero Horizonte S.A.)

Afbeelding 3: Mijnbouwactiviteiten in Peru (februari 2005)

Afbeelding 4: Mijnbouwactiviteiten in Peru (november 2009)

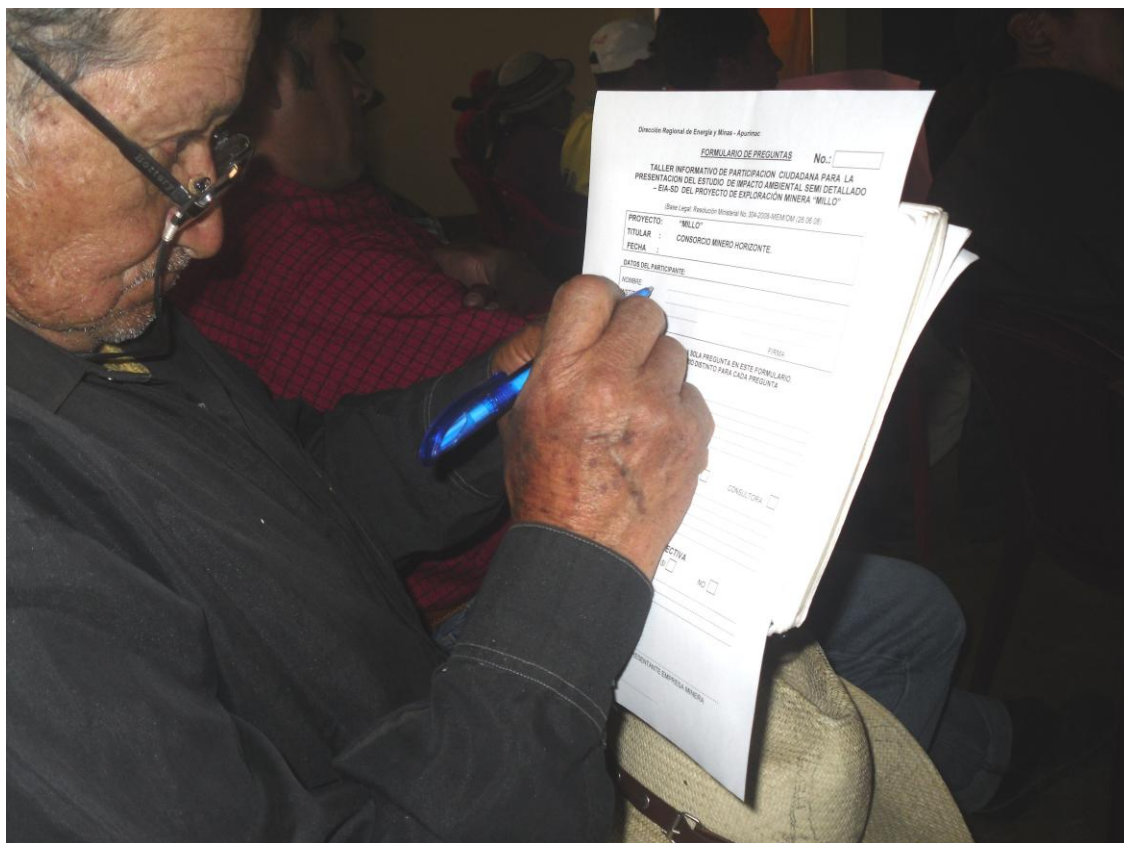
5. Vissen naar de waarheid

“Hoe komt het dat de rivier soms voor enkele uren wit en troebel kleurt, waarna een groot deel van de vissen sterft of ziek wordt?” Pedro Huarhua, directeur van het project Millo van Horizonte, leest de vraag van Mesia Sarmiento voor. “Deze vraag is mij niet helemaal duidelijk. Wat bedoelt u met wit en troebel kleuren? En waar precies ziet u dit dan gebeuren?”. Er ontstaat wat onrust in de zaal. “De hele rivier van Totora-Oropesa!” roept een aantal boeren door elkaar. “De rivier die vanaf de mijnen door het dorp stroomt”. De bioloog die door het bedrijf is meegebracht stapt naar voren. “Dat is een interessante vraag.” begint hij “...Wij kennen dit verschijnsel niet, maar we kunnen dit wel voor jullie onderzoeken en misschien kunnen we jullie dan helpen om het probleem op te lossen. Het kan in elk geval niet door het project Millo komen, want het project is pas in staat van exploratie en er is dus geen vervuiling. Wellicht is er een natuurlijke oorzaak voor dit verschijnsel en wij willen jullie graag helpen te onderzoeken wat dit kan zijn”. Daarmee is de vraag afgesloten en Pedro gaat door met de volgende vraag.⁵

Tijdens de informatiebijeenkomst tussen mijnbedrijf Horizonte en de boerengemeenschap Totora-Oropesa was er op een bepaald moment ruimte voor vragen die schriftelijk, door middel van vragenformulieren, konden worden gesteld. Er werden twintig vragenformulieren ingeleverd. Negen vragen gingen over de vervuiling van de rivier, vier vragen gingen over de mate van openheid en communicatie vanuit het bedrijf naar de gemeenschap, vier vragen gingen over de economische en maatschappelijke ontwikkelingen die het project de gemeenschap zou brengen en drie vragen gingen over inhoudelijk technische aspecten van het project, zoals de diepte van de boringen. In de communicatie tussen de gemeenschap en de beide mijnbedrijven hing een algehele sfeer van wantrouwen en onzekerheid, die in de door de boeren gestelde vragen en de terughoudende antwoorden van de bedrijven gedurende de bijeenkomsten naar voren kwam. Het is voor de boeren letterlijk vissen naar de waarheid. De sterk teruglopende vispopulatie en de regelmatig opduikende zieke vissen zijn voor de boeren het bewijs dat er iets niet klopt. Om hun argumenten kracht bij te zetten benadrukken zij constant het belang van de visserij voor de eeuwenoude cultuur van het dorp. In de komende paragrafen ga ik dieper in op de relaties tussen de

5 Fragment uit informatiebijeenkomst van mijnbedrijf Horizonte voor de gemeenschap in Totora op 27 juni 2011.

gemeenschap en de mijnbedrijven, met als uitgangspunt de bijeenkomsten die ik heb bijgewoond tussen de bedrijven en de gemeenschap. Ik begin met een beschrijving van de manier waarop de mijnbedrijven zich binnen de gemeenschap positioneren en hoe de bedrijven en de gemeenschap onderling communiceren. Erg belangrijk is hierbij het verschil van aanpak tussen Horizonte en Hochschild. Vervolgens ga ik in op de argumenten van de boeren, welke angsten zij uiten met betrekking tot de mijnbedrijven en hoe deze angsten de houding van de gemeenschap ten opzichten van modernisering beïnvloeden.

Afbeelding 5: Mesia vult zijn vragenformulier in tijdens de bijeenkomst met Horizonte.

5.1. Mijnbouw... vriend of vijand?

In hoofdstuk vier is al kort ingegaan op de twee mijnbedrijven die op dit moment binnen het territorium van Totora-Oropesa opereren: Hochschild en Horizonte. Tussen deze twee bedrijven zijn grote verschillen zichtbaar, in de organisatie zelf, maar ook in werkwijze en houding naar de gemeenschappen. Deze verschillen zijn duidelijk terug te vinden in de houding die de gemeenschappen naar de bedrijven hebben. Horizonte heeft een meer open houding die een voelbaar positieve invloed heeft op de relatie met de gemeenschap. In tegenstelling tot Hochschild, waar de gemeenschap zich tijdens de bijeenkomst op 10 juli 2011 zelfs vijandig tegen opstelde. Aan de andere kant heeft de gesloten opstelling van Hochschild ook weer een negatieve invloed op de

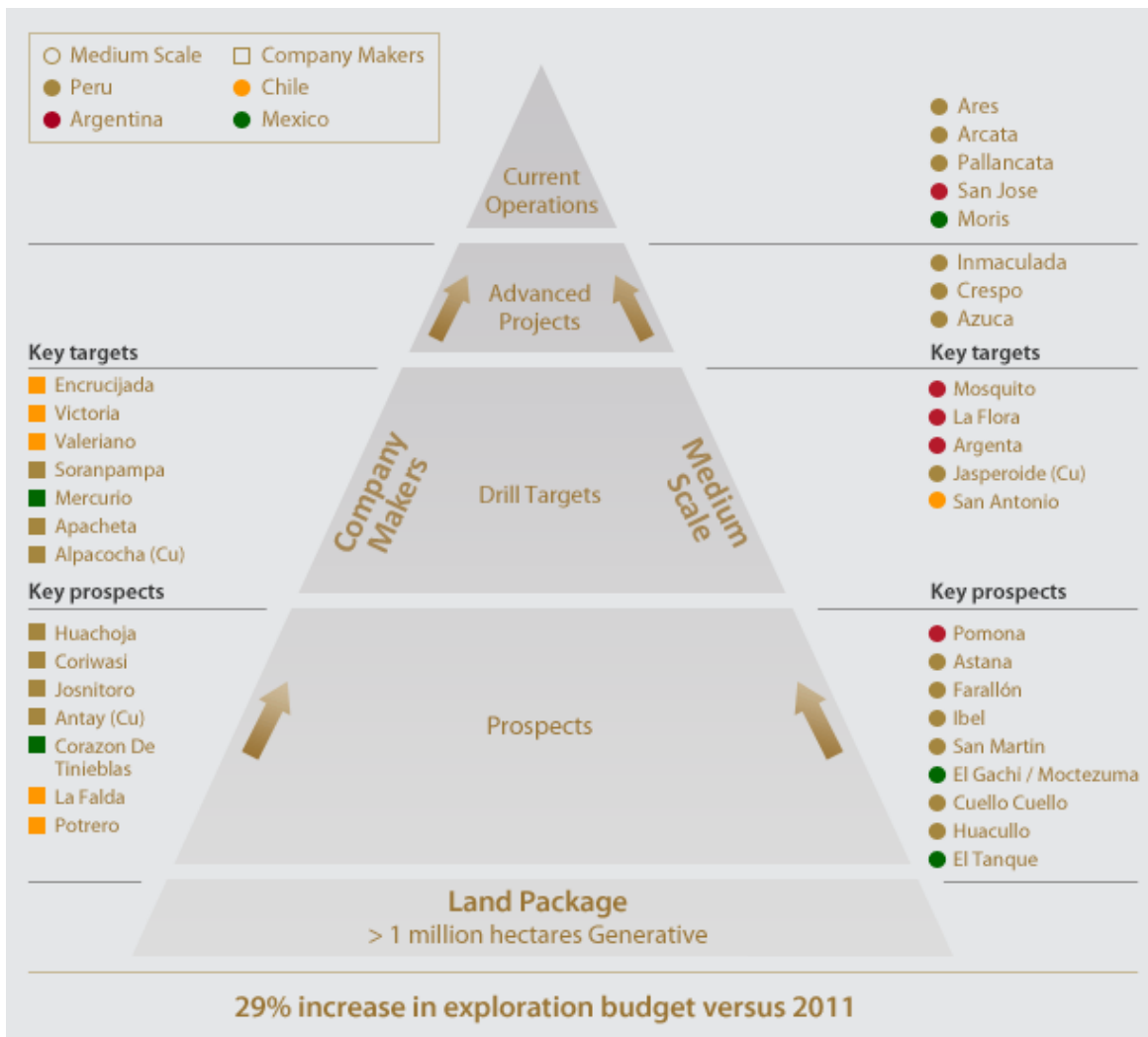
relatie tussen Horizonte en gemeenschap, omdat de gemeenschap het gevoel heeft dat de bedrijven elkaar de hand boven het hoofd houden als het gaat om de milieu-impact van de mijnbouw. Ten slotte zijn er duidelijke aanwijzingen dat aanwezigheid van de mijnbedrijven de onderlinge relaties van de gemeenschappen (met name tussen de hooglandgemeenschappen en het dorp) ten negatieve beïnvloedt, omdat hier een gevoel van concurrentie ontstaat. In de komende paragrafen zal ik proberen deze complexe en dynamische relaties tussen de mijnbedrijven en de gemeenschappen uiteen te zetten. In hoofdstuk zes zal ik vervolgens op een meer analytische manier ingaan op de consequenties van deze relaties voor de gemeenschap als geheel.

5.1.1. Hochschild

*Hochschild Mining plc (LSE: HOC) is a leading British-based silver and gold mining business operating in North, Central and South America. It is headquartered in London and is a constituent of the FTSE 250 Index. The main shareholder is the peruvian businessman Eduardo Hochschild.*⁶

Het bedrijf Hochschild bestaat sinds 1911, maar opereert pas sinds 1995 in de regio rondom Totora-Oropesa. Hochschild opereert in dit gebied onder de naam Ares. De bedrijfsnaam Hochschild is mij pas ter oren gekomen toen ik na mijn onderzoek terugkwam in Nederland en het bedrijf op internet ging opzoeken. De vertegenwoordigers van het bedrijf beweerden tijdens de bijeenkomst op 10 juli 2011 in Totora stellig dat Ares een 100% Peruaans bedrijf is. De gemeenschap geloofde hier niets van en daar hadden zij alle reden toe. Ares is, samen met Arcata en Pallancata (zie figuur 1), een Peruaanse operatie van de gigantische multinational Hochschild, die zijn hoofdkantoor in London heeft. Opvallend is dat zelfs niet één van de bestuurders van het dorp op de hoogte was van de werkelijke afkomst van het bedrijf. Volgens de gouverneur is het een Duits bedrijf, burgemeester Antolin vertelde mij dat het een Amerikaans bedrijf is en van een aantal mensen uit het dorp kreeg ik te horen dat het een Chileens bedrijf is. Hoe dan ook is er niemand geweest die mij kon vertellen dat het bedrijf vanuit Engeland opereert. Het project van Ares in Totora-Oropesa heet Azuca en is gesitueerd vlakbij de hoogstgelegen gemeenschap Huacullo.

6 <https://www.facebook.com/pages/Hochschild-Mining-plc/312621302094249?sk=info>

Figuur 1: Groeipiramide van de officiële website van Hochschild.

Op 10 juli 2011 organiseerde Ares voor het eerst in veertien jaar tijd een bijeenkomst met de gemeenschap, omdat zij een weg aan wilden leggen die van het dorp Totora-Oropesa, via de gemeenschap Anco, naar het departement Cusco zou lopen. Deze weg werd door de vertegenwoordigers van het bedrijf gepresenteerd als een geschenk aan de gemeenschap. Echter vanaf het begin van de bijeenkomst was duidelijk dat de gemeenschap andere onderwerpen op de agenda had staan. Volgens de gemeenschap opereerde Ares in 2011 al sinds veertien jaar in Totora-Oropesa. Eén van de grootste frustraties van de gemeenschap ligt in het gebrek aan communicatie tussen het bedrijf en de gemeenschap sinds die tijd. De gemeenschap heeft naar eigen zeggen meerdere malen geprobeerd contact te zoeken met het bedrijf, maar elke keer weer werden zij met een kluitje in het riet gestuurd. Er zijn met name klachten over vervuiling en het uitblijven van werkgelegenheid. De reactie van de vertegenwoordigers van het bedrijf was dat er nog geen sprake van exploitatie was, er werd nog geen goud of zilver gewonnen, er waren enkel explorerende projecten. Zij konden ook geen indicatie geven van de vorderingen van het project. Deze stelling

druist volledig in tegen de informatie die Hochschild op haar website vertoont over het project Azuca: “*The project currently has resources of 90.8 million silver equivalent ounces and we are undertaking an intensive drilling campaign to develop additional resources with a view to continue extending the scale and profitability of the project.*”⁷

Señor Lucio, die de bijeenkomst met Horizonte twee weken eerder nog inleidde met een positieve boodschap over ontwikkeling en modernisering, kwam tijdens de bijeenkomst met Ares met een heel andere boodschap. Dit bedrijf kwam hier volgens hem niet met goede bedoelingen. Jarenlang had de gemeenschap al geprobeerd om contact te zoeken met het bedrijf en nu, veertien jaar later, was het te laat. Het bedrijf bracht geen werkgelegenheid, enkel vervuiling. De gemeenschap had de weg niet nodig en als ze die wel nodig hadden zouden we hem zelf wel aanleggen. Dat was de boodschap van Lucio en de algemene tendens van de bijeenkomst. Op een zeker moment tijdens de bijeenkomst werd de vraag gesteld hoeveel grond het bedrijf eigenlijk gebruikte binnen het territorium van Totorá-Oropesa. Het antwoord hierop bleek 300 hectare bleek te zijn. Er ging op dat moment een golf van verbazing door de aanwezigen uit de gemeenschap heen. Het was duidelijk dat de gemeenschap zich geen voorstelling had kunnen maken van de schaal van de operatie. Afgezien van het gegeven dat de relatie tussen het bedrijf en gemeenschap al verstoord was door de jarenlange opgebouwde frustraties, maakten de vertegenwoordigers van Ares tijdens de bijeenkomst nog een aantal grote fouten: 1. Toen zij aankwamen in het dorp spraken zij met niemand behalve bestuurders en prominenten; 2. Ze consumeerden niets uit het dorp; 3. Geen van hen sprak een woord Quechua of liet iets van binding met de regio zien; 4. Tijdens de bijeenkomst vielen enkelen van de vertegenwoordigers in slaap; 5. Ze wilden niet luisteren naar de klachten van de boeren, maar wilden enkel praten over de geplande aanleg van de weg; 6. Toen de gemoederen hoog op begonnen te lopen zijn ze weggegaan, waardoor ze de gemeenschap met nog meer vragen en frustraties achter lieten.

5.1.2. Horizonte

Consorcio Minero Horizonte is een van oorsprong Peruaans bedrijf dat is opgericht in 1978 en sinds enkele jaren is uitgegroeid tot een bedrijf dat zich heeft gevestigd op de internationale markt. In Totorá-Oropesa runt het bedrijf sinds 2009 een explorerend project met de naam Millo. Op 27 juni 2011 vond een werkgroep (*taller de participacion*) plaats tussen Horizonte en de gemeenschap van Totorá-Oropesa. De werkgroep ging over de ontwikkelingen omtrent het project Millo. Een belangrijk verschil tussen Horizonte en Hochschild is de manier waarop de bedrijven de gemeenschap benaderen. De vertegenwoordigers van Horizonte kwamen ruim vóór de bijeenkomst

7 <http://www.hocplc.com/content/pagina1.php?PID=512>

aan in het dorp. Zij gingen eten bij het lokale restaurant van Juana, waar zij een royale fooi gaven. Ze maakten een wandeling door het dorp, stelden zich voor aan iedereen die ze tegenkwamen en toonden duidelijk interesse. Juana stelde de vertegenwoordigers aan mij voor, waarna ze mij uitnodigden om aan de voorbespreking met de burgemeester en andere prominenten uit het dorp deel te nemen. Dit gaf mij de kans om meer te weten te komen over het project en over de positie van de vertegenwoordigers binnen het bedrijf. Van de vijf vertegenwoordigers waren er twee oorspronkelijk afkomstig uit Apurimac en omstreken en zij spraken ook Quechua. Van één van hen, Pedro Huarhua Siclla, was de vader zelfs afkomstig uit Totoro-Oropesa. Een gegeven dat tijdens de bijeenkomst meerdere malen door hemzelf benadrukt werd. Hij werd voorgesteld als de algemeen directeur van het project Millo, echter toen ik hem op de website opzocht bleek zijn hoofdelijke functie die van “conflict-manager gemeenschapsrelaties” te zijn.⁸ Zijn functie, zijn achternaam, en beheersing van het Quechua zijn door het bedrijf dus strategisch ingezet om de relatie tot de gemeenschap te bevorderen. De benadering van Horizonte staat in groot contrast tot die van Hochschild. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de vertegenwoordigers van Horizonte, in tegenstelling tot die van Hochschild, ontvangen werden met cadeaus (bloemen en traditionele Totoro-hoeden, zie afbeelding 6).

Een ander zeer belangrijk verschil tussen Hochschild en Horizonte, is dat het project Millo, in tegenstelling tot Azuca, structurele werkgelegenheid biedt voor de gemeenschap van Totoro-Oropesa. Elke drie maanden wordt een groep van tien mannen uit de gemeenschap aangenomen om te werken voor het project. Zij krijgen hiervoor 1050 PEN (Peruvian Nuevo Sol) per maand, een veelvoud van het gemiddelde inkomen van de boeren uit het dorp. Na die drie maanden wordt er een nieuwe groep geselecteerd. De toestroom aan sollicitanten is veel groter dan de groep die uiteindelijk geselecteerd wordt en onder de boeren uit de hooglandgemeenschappen heerst sterk het gevoel dat de mannen uit het dorp voorgetrokken worden in de selectie. Een praktische verklaring hiervoor, die mij is voorgelegd door David (financieel manager van het project), is dat er in het dorp meer mannen wonen die kunnen lezen en schrijven, een vereiste vaardigheid voor het werk. Dit gegeven maakt echter wel dat de verschillen tussen de gemeenschap in het dorp en de gemeenschappen in de hooglanden vergroot worden. Het werk in de mijnen zou voor de veelal armere hooglandboeren betekenen dat zij één van hun kinderen een opleiding zouden kunnen bieden.

⁸ <http://www.cmh.com.pe/front/default.aspx?i=1&s=117>

Afbeelding 6: De president van de boerengemeenschappen geeft een hand aan David (financieel manager Horizonte), na het overhandigen van de welkomstgeschenken.

Toch heb ik in de hooglanden een aantal boeren kunnen spreken die voor het project Millo gewerkt hebben. Het onderstaande fragment van een interview met een alpacaboer uit Chicllamarca geeft duidelijk weer wat dit werk voor hen kan betekenen:

U vertelde me dat u in de mijn heeft gewerkt. Welke mijn was dat?

M: Ik heb in Horizonte gewerkt.

Weet u ook wat de afkomst van dit bedrijf is?

M: Ja, het is een Peruaans bedrijf.

(...)

Hoe bent u bij dit bedrijf terecht gekomen? Is het bedrijf naar de gemeenschap toegekomen, of heeft u zelf gesolliciteerd?

M: Ik heb zelf gesolliciteerd. Elke 3 maanden opent het bedrijf een sollicitatieronde voor een groep mannen.

Hoe is het werk u befallen? Was het leuk, of juist niet? En was het zwaar, of juist niet?

M: Het was wel leuk werk. En nee helemaal niet zwaar. Het werk met de alpaca's is veel

zwaarder.

Hoeveel kreeg u per maand betaald?

M: 1050 PEN per maand.

Zou u dit werk in de toekomst weer willen doen? Waarom wel/niet?

M: Ja. Voor het geld. Ik heb 8 kinderen weet je... Met het geld dat ik verdiend heb kan de oudste nu studeren. Maar voor de anderen heb ik geen geld. Als ik langer in de mijn zou kunnen werken kunnen ook mijn andere kinderen studeren. Maar er is toch geen werk meer voor mij. Ik heb al een keer in de mijn gewerkt dus ik mag niet meer solliciteren. Eerst mogen de mannen solliciteren die nog niet in de mijn hebben gewerkt.⁹

De laatste vraag in dit fragment is erg belangrijk, omdat het de tweestrijd weergeeft waarin deze mannen zich bevinden. Ik heb dezelfde vraag gesteld aan de alpacaboer uit Yumire en, hoewel de rest van het interview inhoudelijk gezien redelijk overeen kwam, kreeg ik hier een heel ander antwoord:

Zou u in de toekomst weer voor de mijnen willen werken?

E: Nee. Omdat ze slecht zijn voor de alpaca's. Ze vervuilen het water. En de grond die ze gebruiken, daar kunnen de alpaca's niet meer leven omdat er niks meer groeit.

(ik laat Efrain een artikel zien over de kwikvervuiling bij Yanacocha, uit een regionaal blad dat ik heb meegebracht?)

Denk u dat de rivier van Oropesa ook vervuild is?

E: Dat weet ik zeker. Ik heb gezien hoe ze afval in de rivier gooiden. Gebruikte olie bijvoorbeeld. En daarna gaan de vissen dood. En hier in de buurt gaan alpaca's dood na het drinken van rivierwater.

Maar met het werk in de mijn verdient u veel meer voor uw gezin...

E: Ja, maar dat is maar voor even, want ze hebben niet veel werk ons. Wij moeten leven van de alpaca's en de lama's. En als de mijnen hier zijn gaat dat niet.¹⁰

In deze fragmenten worden de belangrijkste voor- en tegenargumenten (werkgelegenheid versus vervuiling) van de gemeenschap met betrekking tot de mijnbouw samengevat. Toch voert het tegenargument (vervuiling) over het algemeen de boventoon. De voornaamste reden hiervan is waarschijnlijk dat de geboden werkgelegenheid zwaar tegenvalt. In de volgende paragraaf wordt hier verder op ingegaan.

9 Interview met Marcelo Honorato Sullo Paniora op 16 juni 2011.

10 Interview met Efrain Chipani Florido op 13 juni 2011.

5.2. *Las campesinas comunidades*

Totora-Oropesa is het enige dorp in de wijde omgeving dat zich op de rivierbanken heeft gevestigd. De geografische indeling van Totora-Oropesa is hierdoor uniek, omdat de mensen beneden bij de rivier wonen terwijl de landbouw bergopwaarts bedreven wordt. Voor alle omliggende dorpen (zoals Mamara, Turpay en Virundu) geldt het omgekeerde. De agricultuur bevindt zich hier juist in het rivierdal en de dorpen bevinden zich op de berghellingen. Totora-Oropesa is dan ook de enige gemeenschap die zulke duidelijk onderscheidde hooglandgemeenschappen heeft. Dit werd ook regelmatig benadrukt in interviews en gesprekken die ik voerde met bewoners uit het dorp. Er is een sterk gevoel van verbondenheid met de rivier, dat alleen maar versterkt wordt door het gevoel dat de rivier nu door de mijnen bedreigd wordt. Totora-Oropesa bestaat in totaal uit veertien boerengemeenschappen, waarvan er twee (Totora en Oropesa) in het dorp leven. De overige twaalf gemeenschappen zijn hooglandgemeenschappen. De twee dorpgemeenschappen bestaan samen uit ongeveer 1400 leden. De twaalf hooglandgemeenschappen tellen bij elkaar slechts zo'n 1100 leden. Het grootste deel van de gemeenschappen ligt langs de rivier (die evenals het dorp "Totora-Oropesa" heet), vanaf het dorp stroomopwaarts tot aan de hoogstgelegen gemeenschap, Huacullo, die bij de bron van de rivier ligt. Deze bron bestaat uit twee meren, een mannelijk en een vrouwelijk meer, welke de "ouders" van de rivier zijn (afbeelding 7). De mijnen liggen vlakbij Huacullo, waardoor de economie van de gemeenschap zich op een specifieke manier heeft ontwikkeld. In de volgende paragraaf ga ik hier dieper op in.

Aan het begin van de bijeenkomst met Horizonte begon burgemeester Antolin met een emotionele speech over het belang van de rivier voor de gemeenschap. Waarin hij de vertegenwoordigers van Horizonte vroeg te luisteren naar de wens van de gemeenschap om het water, de aarde en de lucht te respecteren. Hij haalde hierbij het voorbeeld aan van de in het jaar 2000 zwaar vervuilde rivier bij de Yanacocha-mijn. "In en om deze rivier leeft niets meer. De rivier is dood. Wij willen niet dat dit met Totora-Oropesa gebeurt. Voor ons en onze dieren is de rivier van groot belang. Water is leven!" De speech van de burgemeester onderstreepte aan de ene kant de wens van de gemeenschap om een open dialoog tussen de gemeenschap en de mijnbedrijven gaande te houden, maar aan de andere kant ook de angst om de controle en zeggenschap over zichzelf en het gebied te verliezen. Een soortgelijke oproep aan de mijnbedrijven kwam uit een hele andere hoek van de gemeenschap, namelijk de middelbare scholieren. Tijdens de bijeenkomst kwam er een vraag over de teruglopende forelpopulatie, die gezamenlijk door een groep scholieren werd gesteld. Eerder in mijn onderzoek had ik al gezien dat visserij een populaire activiteit onder scholieren is. Het was al enkele malen gebeurd dat de oudste kinderen van mijn gastmoeder met hun vriendjes waren wezen vissen en dat zij terugkwamen met forellen die

ongezond ogende witte vlekjes op hun schubben hadden. Deze vissen werden dan ook niet meer gegeten. Niet alleen levend gevangen vissen hadden deze vlekjes, maar juist ook vissen die dood aanspoelden. Ook señora Constantina en señora Anna (van Mato Grosso) hebben dit verschijnsel aan mij beschreven. Volgens de boeren was deze schijnbare ziekte ontstaan na de verkleuring van de rivier die tijdens de bijeenkomst met Horizonte door Mesia Sarmiento en een aantal andere boeren beschreven werd. De scholieren kregen op hun vraag het telkens terugkerende antwoord van de bioloog van Horizonte. “We kennen dit verschijnsel niet, maar we willen het graag voor jullie onderzoeken, zodat we een oplossing kunnen vinden. Het kan in ieder geval niet door de mijnen komen, omdat we nog niet in staat van exploitatie zijn.” Hoe vaker dit antwoord terugkwam, hoe verder de frustratie onder de gemeenschap leek te groeien.

5.3. Huacullo

De economie van Huacullo, de gemeenschap die het dichtsbij de mijnen ligt, heeft zich ontwikkeld als mijn dorp. Gedurende mijn onderzoek ben ik hier voor een paar dagen geweest. Dit was een vreemde gewaarwording, omdat dit de meest afgelegen gemeenschap van het dorp is. Toch is het de enige hooglandgemeenschap met twee hostels, twee restaurants en een middelbare school en ik heb hier beduidend meer vrachtwagens gezien dan in het dorp Totorá-Oropesa (afbeelding 7). De gezinnen van de handelaren en ingenieurs van de mijnen wonen in het centrum van deze gemeenschap, terwijl de inheemse gemeenschap vooral daarbuiten woont. De middelbare school in Huacullo bestaat sinds ongeveer twee jaar en was een initiatief van de inwoners van het centrum. De leraren voor deze school komen niet uit Oropesa, maar uit voornamelijk Abancay en Cusco. Op deze school zitten ook leerlingen uit de noordelijke delen van Arequipa en Cusco. Vanwege de locatie (ruim 5000 meter boven NAP), de reistijd en de woonsituatie van de leerlingen en leraren heeft deze school, zo vertelde één van de leraren uit Abancay mij, nogal onconventionele openingstijden. De leerlingen gaan drie weken lang, zeven dagen per week naar school en zijn vervolgens één week vrij. Er zijn in Huacullo ook winkels waar allerlei producten van buiten de regio verkrijgbaar zijn, maar alles is hier relatief duur, waardoor de inheemse bewoners van de gemeenschap hier vrijwel niets kunnen kopen. Daarnaast verblijven veel mijnwerkers van buiten de regio in de hostels van het dorp Totorá-Oropesa. Hier is ook vrijwel alles te krijgen, maar goedkoper dan in Huacullo. In Totorá is het hostel per nacht vijf sol, terwijl het in Huacullo tien sol per nacht is. Ook het eten in de restaurants in Huacullo is twee keer zo duur.

Afbeelding 7: Boven: Huacullo centrum. Onder: Het meer Huacullo macho.

6. *La defensa de Totora-Oropesa*

“¡Qué farsa!” Wat een aanfluiting! Roepen de boeren die naar de bijeenkomst gekomen zijn naar de vertegenwoordigers van Ares, terwijl die naar hun auto lopen. Zonder nog iemand aan te kijken stappen ze in de auto en rijden weg. Het is niet onwaarschijnlijk dat de vertegenwoordigers gehoopt hadden op een ander verloop van de bijeenkomst. De bijeenkomst was bedoeld om te praten over plannen van het bedrijf om een weg aan te leggen van Totora-Oropesa, via Anco, naar het departement Cusco. De gemeenschap had echter een heel ander onderwerp op de agenda staan. “Hoe kan het dat jullie veertien jaar geleden zonder autorisatie van de gemeenschap dit gebied binnen zijn gekomen? Al die tijd hebben jullie ons genegeerd en nu komen jullie praten over een weg? Jullie bieden geen werkgelegenheid, alleen vervuiling! We hoeven jullie weg en jullie mijnen niet. We willen dat jullie weg gaan. Als er binnen vijftien dagen geen overeenstemming komt tussen Ares en Totora-Oropesa, zullen alle families, mannen, vrouwen en kinderen, naar de mijnen gaan om te reclameren!”¹¹

De hierboven beschreven tirade van een aantal boeren uit Totora-Oropesa was typerend voor de stemming gedurende de bijeenkomst met Ares, die in het vorige hoofdstuk al uitvoeriger besproken is. De vertegenwoordigers van Hochschild weigerden inhoudelijk in te gaan op de klachten van de boeren over vervuiling, het uitblijven van werkgelegenheid en de gebrekkige communicatie. Zij bleven terugkomen op hun geplande onderwerp, de autoweg, immers waren zij gekomen om daarover te praten. De gemoederen liepen steeds hoger op, totdat de boeren uiteindelijk met een ultimatum kwamen, met als gevolg dat de vertegenwoordigers van het bedrijf met weinig woorden de bijeenkomst afsloten, in hun auto's stapten en wegreden. Naast de vijandige sfeer waren er nog een aantal dingen die opvielen tijdens deze bijeenkomst. Ten eerste stond er een vrouw op die een felle speech hield over haar zorgen voor de toekomst, met het oog op de vervuiling en het uitblijven van de vooruitgang die de mijnbouw zou moeten bieden. Dit was opvallend, omdat ik gedurende mijn verblijf in het dorp pas één keer eerder een vrouw het publiek heb horen toespreken, señora Constantina, die het respect van de gemeenschap via haar overleden man had verworven. Ten tweede kwam er een nieuw geluid uit een bekende hoek. Hector Lopez, oud-burgemeester van Totora-Oropesa, toonde een kritische inwaartse blik naar de gemeenschap zelf. Hij stelde dat de gemeenschap de situatie deels aan zichzelf te danken heeft. Het gebrek aan discipline en organisatie

11 Fragment van bijeenkomst met mijnbedrijf Hochschild voor de gemeenschap in Totora op 10 juli 2011.

binnen de gemeenschap, het drankmisbruik van mannen in verantwoordelijke functies zoals bestuur en onderwijs en het gebrek aan visie van de gemeenschap in zijn geheel. Deze twee gebeurtenissen worden hieronder verder geanalyseerd.

6.1. Vrouwen en modernisering

De gemeenschap van Totoro-Oropesa is een machogemeenschap. Al vrij snel nadat ik in het dorp kwam wonen kreeg ik de bijnaam “la feminista”. Ik reisde alleen, studeerde aan een universiteit en ik zei wat ik wilde zeggen. Dit maakte mij zowel interessant als vreemd, voor mannen en vrouwen. Al snel had ik een klik met Sonia, de vroedvrouw van het district. Zij was net dertig, nog altijd niet getrouwd, ze had geen kinderen en ze zat als enige vrouw in de gemeenteraad. Sonia is een intelligente en zelfstandige vrouw, maar wat mij eigenlijk pas tegen het einde van mijn onderzoek opviel was dat ik haar, ook tijdens bijeenkomsten, nooit echt een publiek heb horen toespreken. Terwijl uit onze gesprekken naar voren kwam dat zij een duidelijke mening had. Ze was vanwege haar werk altijd bezig om vrouwen bij te staan die bijvoorbeeld zwanger waren geraakt van hun achtste kind, omdat zij van hun echtgenoot geen voorbehoedsmiddelen mochten gebruiken. Ze is na haar studie in Cusco teruggekeerd naar Totoro omdat zij de vrouwen en kinderen hier wil helpen. Echter ze draagt hun lijden in relatieve stilte, terwijl ze naar mij uitgesproken heeft dat ze hoopt op verandering.

Toen een voor mij onbekende vrouw het woord nam tijdens de bijeenkomst met Hochschild op 10 juli 2011 zag ik wederom heel duidelijk de scheidslijn tussen man en vrouw. De gemeenschap kon volgens haar zelf veel meer doen om het hoofd te bieden aan de mijnbedrijven, zoals het rivierwater en de vissen zelf laten onderzoeken. Verder benadrukte zij dat ze de weg waar het bedrijf over wilde praten niet nodig hadden, maar productieve projecten die de kwaliteit van onderwijs en gezondheidszorg bevorderen. Hoewel de vrouw een verhaal afstak dat inhoudelijk redelijk overeenkwam met wat de mannen tijdens de bijeenkomst zeiden werd er vanuit verschillende hoeken honend gereageerd. Toen de vrouw nog bezig was met haar verhaal begon een aantal mannen al te klappen en werd zij letterlijk weg geapplaudisseerd. Toch zag ik, wat een dappere actie was van deze vrouw, als een teken van verandering. Een verandering die in verscheidene aspecten van de samenleving zichtbaar begint te worden. Wat mij met name opviel aan het verhaal van de vrouw is dat zij hamerde op het vermogen van de gemeenschap zich beter te organiseren, wanneer zij meer aandacht zouden besteden aan bijvoorbeeld de educatie van hun kinderen en de ontwikkeling van handel buiten gemeenschapsgrenzen. Dit was een kritische manier van denken die ik bij de mannen nog niet veel had gezien.

Dat de vrouwen van de gemeenschap actief bezig zijn met economische ontwikkelingen bleek ook uit de opkomst bij een cursus ter bevordering van de landbouwproductiviteit, die op 12 mei 2011 vanuit Abancay georganiseerd werd door landbouwingenieur Luis Abraham Cahuana. De cursus werd gegeven als onderdeel van een overheidsproject voor de modernisering van de inheemse boeren in Apurimac. Bij de cursus waren acht mannen en zeven vrouwen aanwezig (mezelf niet meegerekend) en ook de actieve participatie was vrij gelijk verdeeld.

6.2. Tijd voor reflectie

In het volle restaurant van Juana is de aandacht gericht op de televisie. De verslaggever bericht over zes doden als gevolg van de protesten tegen de vernomen vervuiling door het Canadese mijnbedrijf Beer Creak Mining in Puno, waarbij de politie met scherp heeft geschoten. “Zie je dat!” Roept één van de boeren verontwaardigd. “We kunnen niet eens op de steun van onze eigen overheid en politie rekenen. Ze staan allemaal aan de kant van de mijnbedrijven, omdat die het geld hebben.” Ik vraag me hardop af of zoiets hier ook zou kunnen gebeuren. Nee, volgens de aanwezigen zal zoiets hier niet zo snel gebeuren. “De mensen uit Puno zijn veel harder dan wij hier.” Benadrukt Juana aan mij. “Een paar jaar geleden hebben ze in een dorp daar hun eigen burgemeester gelyncht, omdat ze het niet eens waren met een beslissing die hij genomen had.” Toch maakt het nieuwsbericht een discussie los. Overal in het land zijn de laatste jaren steeds meer protesten tegen met name buitenlandse bedrijven. “Daarom moeten we ook op Ollanta stemmen,” zegt één van de boeren, “die staat tenminste aan onze kant.” (Totorá-Oropesa, juni 2006)

De discussie in het restaurant als gevolg van het nieuwsbericht over de protesten in Puno vond plaats slecht enkele weken vóór de bijeenkomst met Hochschild op 10 juli 2011. Toch was er een wereld van verschil tussen de milde, relativiserende toon van de discussie in het restaurant en de felle, vijandige sfeer die tijdens de bijeenkomst voelbaar was. Een onderwerp dat ook vaak terugkwam tijdens de bijeenkomst was de identiteit van de gemeenschap als geheel. Deze boodschap werd samengevat in een uitspraak van één van de boeren tegen het einde van de bijeenkomst. “Wij zijn geen mijnbouwers, wij zijn alpacahouders! Dat is onze voornaamste occupatie, dat is ons brood en dat is wat wij moeten verdedigen.” Tegen het einde van de bijeenkomst begon de vijandigheid onder leiding van Hector Lopez een constructieve vorm te krijgen. De boodschap van Hector (“wij moeten onszelf organiseren”) werd snel overgenomen, tot het idee ontstond voor “*La Comite para la Defensa de Totorá-Oropesa*”. Het idee van de gemeenschap om over te gaan tot “verdediging”

was zelfs voor de gemeenschap een relatieve verrassing. Toch past deze verandering binnen de huidige trends in Peru. *La Defensoría del Pueblo*¹², een Peruaanse organisatie die zich bezighoudt met sociale conflicten in het land, telde in 2011 in totaal 149 actieve sociale conflicten in Peru. In afbeelding 2 (p. 19) staat per departement en per type conflict, het aantal conflicten beschreven. Van de 149 actieve conflicten zijn de socio-environmentele conflicten met 68.5% beduidend in de overhand. Onder deze conflicten vallen de conflicten tussen gemeenschappen en mijnbedrijven. Ook in het rapport van Moeskops (2007) wordt deze trend beschreven. De toename in (inter)nationale mijnbouw gaat hand in hand met de toename in ecologische en sociale degradatie. Terwijl, zoals ook Moeskops in zijn rapport stelt, de Peruaanse overheid juist zegt dat de mijnbouw ontwikkeling in armere gebieden zou bevorderen. Helaas lijkt het snelle geld deze ontwikkeling in de weg te staan.

De vraag is hoe het verdedigingscomité van Hector zich zal gaan ontwikkelen. Het comité bestaat uit zeven personen die na goedkeuring van de aanwezigen bij de bijeenkomst met Ares zijn aangesteld. Hoewel het comité is opgericht naar aanleiding van de bijeenkomst met Ares gaat het doel van het comité verder dan alleen het conflict met Ares. Het comité wil zich bezighouden met het verdedigen van alle belangen die de gemeenschap aangaan. Ze houden zich bezig met milieubescherming (met name straatvuil), maar ook met problemen die veroorzaakt worden door het grootschalige alcoholmisbruik dat met name onder de mannen een probleem is. Er wordt gekeken naar de rechten van de gemeenschappen als het gaat om grondbezit. En verder wordt de kwaliteit van het onderwijs en de zorg worden onder de loep genomen. Het uiteindelijke doel is om de gemeenschap sterker en weerbaarder te maken om zo bedreigingen van binnen en van buiten beter aan te kunnen pakken. Het plan van Hector met betrekking tot de mijnbouw is om een team van specialisten (juridisch, organisatorisch en ecologisch) samen te stellen, die het comité bij kunnen staan. Ten eerste willen ze zelf een milieu-impact studie uit laten voeren, omdat zij de bioloog van Horizonte niet vertrouwen. Vervolgens willen zij via juridische weg hun gelijk halen betreffende de aanklachten over (1) vervuiling en het verlies van grondgebied, (2) het verlies van autonomie en ontwikkelingsmogelijkheden en daaropvolgend (3) het verlies van de culturele identiteit waar de gemeenschap op gebouwd is. Opvallend, maar tegelijkertijd zeker niet schokkend, is dat deze drie punten naar voren komen in veel recente studies naar de impact van modernisering op inheemse culturen (zie onder andere Chernela, 2005; Moeskops, 2007; Nash, 2001). In deze studies zijn de onderwerpen op zich niet nieuw, maar wel de manier waarop de inheemse gemeenschappen hiermee omgaan. Het gebruik van moderne middelen zoals media markeren een

12 <http://www.defensoria.gob.pe/conflictos-sociales/home.php>

Afbeelding 8: Mijn gastmoeder Juana, bij het Huari ruïnedorp Llacctapata.

nieuw tijdperk. De gemeenschap van Totoro-Oropesa was zeer bereid om mij als onderzoeker te betrekken bij het conflict met de mijnbedrijven, maar nog veel liever wilden ze mij alle aspecten van hun cultuur laten zien waar zij zo trots op zijn, zoals hun alpaca's, hun weeftechnieken en de eeuwenoude ruïnes van hun voorouders (afbeelding 8). Ze zijn actief op zoek naar de internationale gemeenschap om hun doelen te bereiken. De wens om de inheemse identiteit te behouden kan zeker niet vertaald worden naar een weerstand tegen modernisering. Tijdens de cursus over modernisering en landbouw van Luis op 12 mei 2011 kwam dit ook naar voren. Luis opende met een praatje over het zware werk dat de boeren doen met hun koeien, lama's en alpaca's, waar ze zo weinig voor terug krijgen. Vervolgens vertelde hij dat er makkelijke manieren waren om de effectiviteit van het werk te verhogen. Zo zijn stieren weinig productief en ze vragen relatief veel werk. Met kunstmatige inseminatie zouden er minder stieren nodig zijn en worden alleen nog maar de beste koeien met de beste stieren gekruist. In Abancay wordt deze methode allang gebruikt en daar geven de koeien tot 20 liter melk per dag, terwijl dat hier maar zo'n 3 liter is. In Nederland geeft een melkkoe zelfs gemiddeld 45 tot 60 liter melk per dag. Luis haalde dit voorbeeld aan vanwege mijn aanwezigheid

(als Nederlander) bij de bijeenkomst, maar het had voor hem wel het gewenste effect, want er werd door de aanwezigen met aanzienlijke verbazing gereageerd. Een ander voorbeeld van Luis waren de alpaca's. Volgens Luis heeft de regio Totora-Oropesa de meeste alpaca's ter wereld. Een echte alpaca trui kost in de Verenigde Staten al snel 200 dollar terwijl ze hier omgerekend voor 2 dollar verkocht worden en er vindt geen substantiële vorm van export plaats. Aan het einde van de cursus gaf Luis het woord aan Amilcar, een veehouder uit Totora, die vertelde dat de burgemeester positief was over het idee om een inseminatiestation in Totora te installeren en dat de boeren met zijn allen samen moeten werken om de productie van landbouw en veeteelt te verhogen. Luis benadrukte hoeveel mogelijkheden dit gebied heeft. Er is een gigantische variëteit aan producten in het gebied, zowel dierlijk als plantaardig. Totora kan volgens Luis meegroeien met de mondiale veranderingen, door constructiever te produceren, exporteren en specialiseren. Het enthousiasme voor de plannen was groot onder zowel mannen als vrouwen.

De interesse voor dergelijke cursussen en de opkomst van grassroots-organisaties voor modernisering en commercialisering benadrukken de wens van vooruitgang, autonomie en zelfstandigheid. De toename in conflicten tussen internationale bedrijven en de inheemse gemeenschappen die deze bedrijven tegenkomen markeert de betrokkenheid van inheemse volken bij hun eigen bijdrage in mondialiseringsprocessen. De weerstand tegen deze bedrijven is geen weerstand tegen modernisering, maar tegen het verlies van controle van de gemeenschappen over hun eigen ontwikkeling. Deze ontwikkeling hoeft niet snel en ten kosten van alles te gaan, maar zij moet juist duurzaam en in balans met de aarde zijn. De culturele erfenis van inheemse gemeenschappen maakt ruimte voor nieuwe, innovatieve manieren van modernisering, die mondiale aandacht verdienen.

7. Afsluiting: “*Somos alpaqueros!*”

Het onderzoek dat vooraf ging aan deze scriptie had als doel het onderzoeken van de materiële en immateriële effecten van de incorporatie van Totoro-Oropesa in de wereldeconomie. Hiervoor moesten eerst de politiek-economische, sociaalgeografische en cultureel-ideologische verbanden binnen de gemeenschap gedefinieerd worden. Vervolgens moest een analyse gemaakt worden van hoe deze verbanden veranderen door de invloeden van modernisering die het gevolg zijn van de opkomende mijnbouw in het gebied.

Zoals besproken in het theoretisch kader hebben er in de afgelopen decennia een aantal belangrijke verschuivingen plaatsgevonden als het gaat om het antropologisch onderzoek naar inheemse volken. Om te beginnen heeft een verschuiving plaatsgevonden van de studie naar inheemse volken binnen een cultureel, politiek-economisch en geografisch afgebakend gebied, naar de studie van inheemse culturen binnen zowel de lokale als de mondiale context. Ten tweede is er een verschuiving van type één naar type twee kennisproductie. De wetenschap beweegt zich van een discipline die los staat van de samenleving, naar een heterogeen, wederkerig en sociaal toepasbaar proces. Deze verschuivingen zijn onlosmakelijk verbonden met processen van mondialisering en vormen de basis van het wetenschappelijk debat waaraan ik met deze studie wil bijdragen. In dit laatste hoofdstuk probeer ik, door verbanden te leggen tussen recente veranderingen in Totoro-Oropesa en veranderingen wereldwijd, een antwoord te geven op de centrale vraag van dit onderzoek: *Wat zijn de materiële en immateriële effecten van de opkomende mijnbouw op de inheemse gemeenschap van Totoro?*

7.1. De moderniteit van inheemse identiteit

Mijnbouw is voor de inheemse bevolking van Peru geen nieuw verschijnsel. Het Inca rijk heeft altijd bekend gestaan om het gebruik en de technisch hoogontwikkelde bewerking van met name goud. Dit gegeven werd dan ook al te graag aangehaald door de vertegenwoordigers van de mijnbedrijven tijdens de bijeenkomsten, om hiermee in te spelen op de identiteit van de gemeenschap. Wat nieuw is zijn vooral de kwantiteit en rigoureuze technieken waarmee mijnbouw heden ten dagen bedreven wordt. Hierin liggen ook de grootste bezwaren tegen de mijnbouw die gedurende dit onderzoek naar voren zijn gekomen. Wat opvallend is, is dat wanneer het over de mijnbouw gaat regelmatig de Apus (berggeesten) aangehaald worden. Het gebied waar de mijnbouw plaatsvindt, is ook het gebied van de belangrijkste berg, Apu Vilcarana (de hoogste berg van Oropesa). Dit is, samen met de vervuiling van de rivier en de uitblijvende communicatie vanuit de bedrijven naar de gemeenschap, één van de belangrijkste strijdpunten van de tegenstanders van

de mijnen. Ik heb uit de interviews het idee gekregen dat de mannen die in de mijnen werkten hier niet graag over praatten. Zo benadrukte Efrain, toen ik hem vroeg naar het werk in de mijnen, dat hij drie maanden in de mijnen heeft gewerkt om eten voor zijn familie te kunnen kopen. Toen ik hem vroeg of hij in de toekomst weer in de mijnen zou willen werken zei hij nadrukkelijk 'nee', omdat de mijnen de grond en rivier vervuilen en dus slecht zijn voor de lama's en alpaca's. Op dezelfde vraag antwoordde Marcelo juist 'ja', omdat op die manier zijn acht kinderen konden studeren. Hij benadrukte hierbij dat, hoewel hij dit wel wilde, er toch geen werk meer voor hem was, omdat hij al in de mijn gewerkt had en de anderen mannen uit de gemeenschappen eerst mochten solliciteren. Toch blijven veel mannen solliciteren om in de mijnen te kunnen werken.

Een zeer interessante nieuwe ontwikkeling in de gevolgen van de mijnbouw op de gemeenschap is de oprichting van het Comité ter Verdediging van Totorá-Oropesa. Tijdens de bijeenkomst met Ares voelde ik onder de gemeenschap heel sterk de woede en machteloosheid om het feit dat dit bedrijf zonder overleg met de gemeenschap binnen het district aan het werk is gegaan. Dit comité is een poging om aan deze uit deze staat van machteloosheid te komen. Het interessante aan dit comité is dat in het conflict met Ares een collectief bewustzijn is ontstaan, als het gaat om de staat van de eigen gemeenschap. Het conflict heeft hen geconfronteerd met het gebrek aan organisatie en onderlinge communicatie, dat de gemeenschap een makkelijk "slachtoffer" maakt voor de uitbuiting van multinationals die in dit gebied winst zien. De gemeenschap beseft dat zij de autonomie verliezen die onderdeel is van hun inheemse cultuur. Ze worden door dit conflict gedwongen na te denken over hoe zij willen leven. De zeer treffende uitspraak van één van de boeren tijdens de bijeenkomst met Ares, "*No somos mineros, somos alpaqueros!*" (wij zijn geen mijnbouwers, wij zijn alpacahouders), onderstreept deze situatie. Vóór de komst van de multinationale mijnbedrijven heeft de gemeenschap niet zo nadrukkelijk het gevoel gehad dat hun identiteit, als alpacahouders, moest worden verdedigd. Ze willen zich niet verzetten tegen de mijnbouw op zich, maar wel tegen de manier waarop zij deze industrie nu uitgevoerd zien worden. Niet voor niets willen de boeren graag aandacht besteden aan het vergroten van hun productiviteit in landbouw en veehouderij. Het biedt een hefboom tegen de machtige bedrijven die zij tegenover zich hebben staan en het vergroot de zelfbeschikking en het gevoel eigenwaarde van de gemeenschap. Veel van deze grote bedrijven hebben, zoals ook Moeskops (2007) in zijn rapport stelt, dan ook geen belang bij de daadwerkelijke ontwikkeling en vooruitgang van deze gemeenschappen. Hoewel hierbij duidelijke verschillen te onderscheiden zijn die ook zichtbaar worden in de verschillende werkwijzen van Hochschild en Horizonte. In de interactie tussen multinationale bedrijven en inheemse gemeenschappen ontstaan nieuwe processen die samenhangen met de acceleratie van processen van mondialisering. Wat ik hiermee wil zeggen is

dat inheemse gemeenschappen zoals Totoro-Oropesa sneller moderniseren dan met name de politiek en het bedrijfsleven op het eerste gezicht wellicht zien. Dit is niet verwonderlijk gezien het uitzonderlijk hoge tempo waarin Totoro-Oropesa na de terugtrekking van Het Lichtend Pad is blootgesteld aan “de moderne wereld”. Echter, overal ter wereld zijn inheemse organisaties in opkomst en in plaats van te conformeren naar de moderne wereld wendden zij juist hun inheemse identiteit aan om hun doelen te bereiken.

7.2. Het postmodernisme voorbij

Zoals in de vorige paragraaf beschreven ontstaat er onder inheemse volken een toegenomen actieve betrokkenheid bij ontwikkeling en modernisering, die ook in Totoro-Oropesa zichtbaar is en die nieuwe processen teweeg brengt op het gebied van modernisering. Deze nieuwe processen vragen om een nieuwe benadering van inheemse volken, door zowel de politiek en het bedrijfsleven, als door de wetenschap. Een benadering die recht doet aan de duurzame levensfilosofie en de innovativiteit van deze gemeenschappen. Inheemse gemeenschappen hebben hun eigen visie op hoe modernisering eruit zou moeten zien. Deze visie komt zowel in het theoretisch kader, als in de empirische hoofdstukken van deze scriptie naar voren en onderstreept de waardevolle toevoeging van inheemse kennis aan de mondiale samenleving. Zo zijn de bewoners van Totoro-Oropesa van mening dat, hoewel mijnbouw mogelijk moet zijn, bepaalde brongebieden (zoals de meren bij Huacullo) met rust gelaten moeten worden, omdat deze te essentieel zijn voor het voortbestaan van de aarde. Daarnaast moeten dergelijke exploiterende activiteiten zodanig georganiseerd worden dat verantwoordelijkheden altijd binnen het zicht blijven. Deze ideeën krijgen ook vanuit de westerse samenleving meer en meer bijval in de vorm van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Steeds meer bedrijven, inclusief Hochschild en Horizonte, spelen hier op in. Helaas nog vooral in de vorm van woorden (marketing) en niet zozeer in de vorm van echte daden. In het geval van Totoro-Oropesa is het Horizonte die het dichtst in de buurt van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen komt en ook zij promoten dit uiteraard uitgebreid op hun website. Wat hierin lijkt te veranderen is dus vooral de houding van de inheemse gemeenschap zelf, die bepaalde situaties simpelweg niet langer tolereert en steeds meer het heft in eigen handen gaat nemen. Teruggrijpend op Ingold's beschrijving van de westers gecentreerde dichotomie zou in deze zin gezegd kunnen worden dat het de inheemse visie is die modern, menselijk, en ontwikkeld is, terwijl de westernkapitalistische ideeën traditioneel, dierlijk, en onderontwikkeld zijn. In recente jaren hebben inheemse volken in zowel de postmoderne wetenschap, als de politiek en het bedrijfsleven een meer gewaardeerde en gerespecteerde plek gekregen dan voorheen, in de zin dat zij niet meer als traditioneel en achterlijk worden gezien. Ik wil hierin echter een stap verder gaan en voorstellen dat de inheemse visie in hoe

wij met elkaar en onze aarde om moeten gaan een constructieve vorm zou moeten krijgen in een postkapitalistische samenleving. Dit beeld kan geromantiseerd genoemd worden, maar mij aansluitend bij Nash (2001) kan ik hier alleen op zeggen dat het paradoxaal is om reeds bestaande oplossingen voor universele vraagstukken geromantiseerd te noemen.

Bibliografie

Anderson B.

2006. *Imagined Communities*. Uitgeverij Verso, Londen (UK). ISBN 978-1-84467-086-4.

Appadurai, A.

1996. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, Malden, MA. (USA)
Blackwell Publishing, ISBN 0-631-22233-2.

Barth, Fredrik

1970. *Ethnic groups and boundaries - the social organization of culture difference*.
Universitetsforlaget, Bergen, ISSN/ISBN: 0045720193 9780045720194.

Boeije, Hennie

2005. *Analyseren in kwalitatief onderzoek: Denken en doen*. Hoofddorp: Boomonderwijs.

Buchowski, M.

2003. Coming to Terms with Capitalism: An Example of a Rural Community in Poland.
[Dialectical Anthropology](#) 27: 47-68.

Chernela, J.

2005. The Politics of Mediation: Local-Global Interactions in the Central Amazon of Brazil.
American Anthropologist 107 (4): 620-631.

Corntassel, J.J.

2003. Who is indigenous? "Peoplehood" and ethnonationalist approaches to rearticulating indigenous identity. *Nationalism and ethnopolitics*. Vol. 9, nr. 1, pp. 75-100.

Deere, C.D. & Leon, M.

2001. Institutional Reform of Agriculture under Neoliberalism: The Impact of the Women's and Indigenous Movements. *Latin American Research Review*, 2001. vol. 36, Issue 2. p 31 – 63.

Eriksen T. H.

2002. *Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives*, Uitgeverij Pluto Press,
Londen (UK). ISBN 978-0-7453-1887-5.

Eriksen T. H.

2007. *Globalization – The key concepts*. Uitgeverij Berg, Oxford, New York (USA). ISBN
978-1-84520-524-9.

Fischer, Edward F. en Carol Hendrickson

2003. *Tecpán Guatemala. A Modern Maya Town in Global and Local Context*. Westview
Press: Boulder en Oxford.

Harper, K.

2005. "Wild Capitalism" and "Ecocolonialism": A Tale of Two Rivers, *American Anthropologist* ISBN 107: 221-234.

Heilman, J. P.

2010. Family Ties: The Political Genealogy of Shining Path's Comrade Norah. *Bulletin of Latin American research*, Volume: 29, Issue: 2 (April 1, 2010), pp: p155, 15p.

Ingold, Tim

2000. *The perception of the environment : essays on livelihood, dwelling & skill*, 2000, Routledge, London, New York, ISBN 9780415228329.

Jansen, P. & F. Hubers

2009. Boeren, burgers en indianen: Inheems nationalisme in Peru en Ecuador. From: Y. van der Pijl, et al. 2009. *Antropologische Vergezichten*. Nederland, Amsterdam University Press, ISBN 978-90-5260-339-1.

Kay, B.H.

1999. Violent Opportunities: The Rise and Fall of "King Coca" and Shining Path. *Journal of inter-American studies and world affairs*, Volume: 41, Issue: 3 (Autumn 1999), pp: 97-127.

Kirsch, S.

2008. Social Relations and the Green Critique of Capitalism in Melanesia, *American Anthropologist*, vol 110: 288-299.

McClintock, C.

1984. Why Peasants Rebel: The Case of Peru's Sendero Luminoso. *World Politics*, Vol. 37, No. 1 (Oct., 1984), pp. 48-84.

Moeskops, B.

2007. *Mijnbouw in Peru: Op zoek naar de waarheid*. IPIS-dossier 148, IPIS vzw, International Peace Information Service, Antwerpen, België.

Nash, June

2007. Consuming Interests: Water, Rum, and Coca-Cola from ritual Propitiation to Corporate Expropriation in Highlands Chiapas. *Cultural Anthropology*. 22 (4): 621-639.

Nash, June

2001. *Mayan Visions. The quest for Autonomy in an age of Globalization*. New York, Routledge.

Nash, June

1979. *We eat the mines and the mines eat us: dependency and exploitation in Bolivian tin mines*. New York: Columbia U.P.

Palmer, D.S.

1992. Peru, the Drug Business and Shining Path: Between Scylla and Charybdis? *Journal of inter-American studies and world affairs*, Volume: 34, Issue: 3 (Autumn 1992), pp: 65-88.

Platt, T.

2008. History of how the Spaniards arrived in Peru [1570] - by Titu Cusi Yupanqui and An Inca Account of the Conquest of Peru. *Bulletin of Latin American Research*, 2008, Vol 27, Issue 2, p 274-278.

Sanabria, H.

2007. *The Anthropology of Latin America and the Caribbean*. Boston, New York (USA), Pearson.

Seligmann, L.J.

1993. The burden of visions amidst reform: Peasant relations to law in the Peruvian Andes. *American Ethnologist*, 1993, Vol. 20, Issue 1, p25-52.

Starn, O.

1995. Maoism in the Andes: The Communist Party of Peru-Shining Path and the Refusal of History. *Journal of Latin American studies*, Volume: 27, Issue: 2 (May 1995), pp. 399-421.

Starn, O.

1995. To Revolt against the Revolution: War and Resistance in Peru's Andes. *Cultural anthropology*, Volume: 10, Issue: 4 (November 1995), pp: 547-580.

Stavig, W.

1998. Andean Journeys: Migration, Ethnogenesis, and the State in Colonial Quito. *Ethnohistory*, 1998, Vol 45, Issue 2, p 366-371.

Tyler Miller, G. Jr. and Scott E. Spoolman

2009. *Living in the environment: concepts, connections and solutions*, 16th International student edition, Brooks/Cole Cengage Learning, Belmont (USA).

Bijlage 1: Reflectie verslag

Het veldwerk en het schrijven van de scriptie was mij een onvergetelijke ervaring in meerdere opzichten. Ik heb erg veel over mijzelf geleerd, maar ook mijn beeld van de wereld is veranderd. Daarbij vond ik het erg leuk om eindelijk toe te kunnen passen wat ik in de afgelopen jaren geleerd heb.

Mijn eerste interview had naar mijn idee een stuk beter gekund. Het bleef een beetje bij een vraag-antwoord spel en achteraf bedacht ik nog allerlei dingen die ik had kunnen vragen. Tijdens het uitwerken van het interview realiseerde ik me dat ik vooraf wel vragen had bedacht, maar dat ik niet echt had nagedacht over waar ik met die vragen heen wilde. Ik heb hier wel van geleerd. Ik denk, juist omdat ik weinig ervaring heb met interviewen, dat de voorbereiding extra belangrijk is. Bij de interviews die ik daarna hield heb ik van te voren bedacht welke antwoorden ik ongeveer kon verwachten en hoe ik daar dan weer op zou reageren. Bovendien had ik betere vragen bedacht. Hierdoor merkte ik dat de latere interviews steeds makkelijker gingen en het werden het ook meer de gesprekken waar ik op hoopte. Misschien nog wel een belangrijker leerpunt was dat ik me in het begin te veel richtte op formele interviews, voordat ik mijn onderzoekspopulatie echt leerde kennen. Terwijl ik al vrij snel merkte dat informele gesprekken vaak veel informatiever waren en dat de interviews nuttiger waren wanneer ik deze als doelgerichte verdieping voor mijn data inzette. Dit klinkt logisch, maar het is voor mij echt iets wat ik pas in de loop van het veldwerk ondervond. Een tweede leerpunt in mijn onderzoeksmethoden was de verwerking van mijn data. Toen ik terug in Nederland kwam en aan mijn scriptie wilde beginnen kwam ik tot de ontdekking dat ik een verschrikkelijke berg ongeorganiseerde data had. Dit heeft me in het begin erg veel tijd gekost. Ik denk dat het verwerken van de data gedurende het onderzoek een kwestie van voorbereiding en oefening is. Het is in elk geval iets waar ik de volgende keer zeker meer aandacht aan wil besteden.

Vooraf in het begin had ik erg veel moeite met mijn rol als onderzoeker. Ik nam overal netjes mijn camera en notitieblok mee naartoe, maar ik vond het moeilijk om die ook echt uit mijn rugzak te pakken om bevindingen vast te leggen. Het voelt een beetje als een inbreuk op de privacy van mijn informanten om alles wat mensen zeggen en doen op te gaan schrijven. Het waren mijn informanten die regelmatig tijdens gesprekken of evenementen tegen mij zeiden, “Moet je dat niet opschrijven?” of “Wil je daar geen foto van maken?”. Dat heeft mij erg geholpen om over deze drempel heen te stappen en ik merkte ook dat mijn onderzoek

hierdoor direct meer vaart kreeg. Nu had ik in dit geval ook het geluk dat ik mijn onderzoekspopulatie erg open stond voor mijn onderzoek. Bijna overal waar ik vertelde dat ik student antropologie was werd ik overspoeld door mensen die mijn gids wilden zijn en mij alles over de gemeenschap wilden vertellen. Er kwamen regelmatig mensen naar het restaurant van Juana, waar ik rond etenstijd meestal te vinden was, om “de antropologe” te leren kennen. Tijdens mijn trip door de hooglanden heb ik echter meegemaakt dat het ook heel anders kon gaan. Hoewel er duidelijk verschillen waren tussen de gemeenschappen werd mij al snel duidelijk dat ik hier niet zomaar op de mensen af kon stappen om een praatje te maken. Toen ik in Yumire op een groepje boeren afstapte werd er zelfs angstig gereageerd, en één meisje vroeg me hoe het kwam dat ik wit haar had. Herbert (een medewerker van de IRD) had van te voren al aangeboden me te helpen informant te vinden, maar door mijn enthousiaste ontvangst in het dorp dacht ik dat ik dat zelf ook wel zou kunnen, en daar had ik me toch even goed op verkeken. Met de hulp van Herbert bleek het allemaal een stuk makkelijker te gaan.

Verder waren er twee dingen waar ik wel op was voorbereid, maar die me toch meer raakten dan ik verwacht had. De eerste was de *machismo* cultuur. Hoe langer ik in Peru was, hoe meer ik de verschillen met Nederland merkte in de genderverhoudingen. Bijvoorbeeld de agressie naar vrouwen van veel mannen. Ik heb me hierbij voorgenomen dat ik me vooral moest richten op het bewaken van mijn eigen grenzen, omdat ik simpelweg niet alles kan veranderen, maar ik had er moeite mee om sommige van de dingen die ik zag of hoorde van me af te zetten. Het tweede punt wat me erg raakte was de armoede. Ik heb altijd wel geweten dat ik geluk heb met wat ik heb in Nederland, maar met eigen ogen de oneerlijke verdeling zien kwam toch harder aan dan ik verwacht had. Bijvoorbeeld de keer dat ik een zoon van mijn gastmoeder huilend aantrof in de keuken van het restaurant. Hij wilde heel graag studeren maar zijn moeder kon het niet betalen. Dit was vooral een confrontatie met mezelf, omdat ik onbewust het feit dat ik kan studeren altijd als vanzelfsprekend heb gezien. Daarnaast merkte ik dat mijn aanwezigheid veel losmaakte in de gemeenschap, in de zin dat ook zij werden herinnerd aan deze oneerlijke verdeling. Toch werden de moeilijke momenten overschaduwd door de mooie dingen die ik heb meegemaakt gedurende het veldwerk. Eén van de mooiste dingen die ik hieraan heb overgehouden is de band met mijn gastmoeder, met wie ik nog steeds regelmatig bel en schrijf. “*Mi mama Peruana*” heeft mij in deze periode opgenomen in haar gezin als een dochter (haar “*hija Holandesa*”). Dit, samen met de hartelijke positiviteit van de gemeenschap en de schoonheid van het Andes-gebergte, zijn mijn

mooiste herinneringen aan mijn eerste veldwerkervaring.

Afbeelding 9: Observerend tijdens een bijeenkomst met de IRD.

Bijlage 2: Samenvatting

La modernidad de la identidad indígena – Resumen

La investigación que precedió a esta tesis tuvo como objetivo investigar los efectos tangibles e intangibles de la minería emergente en la comunidad indígena de Totora-Oropesa. Esto requiere en primer lugar investigar las relaciones políticas-económicas, sociales-geográficas y culturales-ideológicas dentro de la comunidad. Luego, se debía analizar cómo estas relaciones han ido cambiando a causa de los procesos locales de modernización. Sobre todo aquellos que tiene que ver con la emergencia de la minería en esta región. Adicionalmente en las últimas décadas han ocurrido una serie de cambios significativos en lo que respecta al estudio antropológico de los pueblos indígenas. En primer lugar, podemos señalar el cambio en el foco local de los estudios que circunscriben los estudios a un área geográfica y cultural predefinida hacia un foco que toma en cuenta las relaciones de las comunidades con el entorno nacional, regional y mundial. En segundo lugar, hay un cambio en lo que se ha venido a llamar hacia una actividad científica de tipo dos. Esto quiere decir que la práctica en las ciencias sociales se está transformando, dejando de ser una disciplina separada de la sociedad, para constituirse en una práctica que se envuelve activamente en un proceso heterogéneo, social recíproca y que busca la aplicación del conocimiento en la sociedad. Estos cambios están vinculados indisolublemente a procesos de globalización y constituyen la base del debate científico al cuál quiero contribuir con este estudio.

La minería no es un fenómeno nuevo para la población indígena del Perú. El imperio de los Incas es conocido por la extracción y el uso del oro. Lo nuevo es sobre todo la cantidad de la extracción y técnicas rigurosas de minería hoy en día. Cabe destacar que durante esta investigación, siempre que surgió el tema de la minería, la población citó a menudo los Apus (espíritus de la montaña). Y en su sécula la contaminación del río y la falta de comunicación de las empresas con la comunidad. Este último punto es una de las controversias más importantes en Totora-Oropesa. Uno de los efectos más interesantes de la intensificación de la minería en la comunidad es la creación del Comité para la Defensa de Totora-Oropesa. Durante la reunión con los representantes de Ares, uno de los consocios mineros que operan en la localidad. Se hizo muy patente la ira de la comunidad mezclada con un claro sentimiento de impotencia. La comunidad fue confrontada con el hecho de que esta empresa comenzó sus labores dentro del territorio de la comunidad sin haber nunca consultado a las autoridades locales comunitarias. Fue entonces a raíz de esta situación que se formó este comité de

defensa en el que se expresa una toma de conciencia de la comunidad. El conflicto en el que la comunidad tomó conciencia de su propia inactividad produjo una nueva forma de organización comunitaria y dio un nuevo impulso a la reivindicación de la autonomía de la comunidad. La falta de organización y comunicación dentro de la comunidad la hace fácil "víctima" de las multinacionales. La comunidad está redirigiendo sus esfuerzos para contener el desarrollo de la minería y propone en cambio un desarrollo de la agricultura y la ganadería en la zona. Las empresas mineras hacen por su parte todo lo posible por negar las iniciativas y los proyectos de desarrollo alternativos propuestos por las comunidades. En la interacción entre las empresas multinacionales y las comunidades indígenas, surgen nuevos procesos, asociados a los efectos de aceleración producto de la globalización, las comunidades indígenas como Totora-Oropesa se modernizan más rápido que la política y las empresas pueden prever. Tras el retiro de Sendero Luminoso de la zona Totora Oropesa se ha modernizado a pasos agigantados. La comunidad ganó acceso a las organizaciones indígenas a nivel mundial. Lo novedoso de este proceso es que en lugar de ajustarse al mundo moderno usan de las posibilidades para reconstruir y redefinir su identidad indígena de acuerdo a sus propios objetivos. Estos nuevos procesos exigen un nuevo enfoque de los pueblos indígenas, no sólo de las instituciones políticas nacionales e internacionales y de las empresas, sino también de la comunidad científica. Un enfoque que haga justicia a la filosofía de vida sostenible y la capacidad de innovación de estas comunidades. Las comunidades indígenas tienen su propia visión de cómo la modernización debe ser. Este punto de vista pone de relieve el valioso conocimiento indígena y su potencial para contribuir a la formación de la sociedad global. En los últimos años, los pueblos indígenas han pasado a ocupar un lugar de respeto en la ciencia post-moderna, la política y los negocios. Ya no son considerados como tradicionales y atrasados. Yo diría que la visión indígena de cómo debemos tratar a los demás y de nuestra tierra, pasa a ser constitutiva de una sociedad post-capitalista. Se podría decir que esta imagen es romántica pero en línea con June Nash (2001), sólo puedo decir que es paradójico que las soluciones existentes para problemas universales sean (des)calificadas como románticas.